

Politinės komunikacijos teorijos kritika įvertinant Rusijos grėsmės sampratą Lietuvos medijose

Lukas Aluzas

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas
lukas.aluzas@kf.stud.vu.lt
<https://ror.org/03nadee84>

Santrauka. *Ar Rusija yra grėsmė Lietuvai ir kitoms regiono valstybėms? Šiandien atsakymas šį klausimą dažniau būtų teigiamas: nesibaigiantis barbariškas Rusijos karas prieš Ukrainą ir politiniai pareiškimai leidžia suprasti, kad Rusija yra pasiryžusi susigrąžinti teritorijas, kurias laiko savomis, bet prarastomis. Tačiau prieš 25 metus atsakymas į šį klausimą būtų nevisiškai aiškus ir tvirtas dėl tuomet vyravusių visuomeninių, politinių ir ekonominių argumentų. Nors konkreti Lietuvos istorinė patirtis sovietų okupacijoje ir iš jos išsilaisvinant parodė, kad Rusijos imperialistinės nuotaikos nedingo, o susitarimai su Rusija gali greitai pasikeisti, pavyzdžiui, televizijos debatų laidoje apie Rusijos grėsmę diskutuojama santykiu 3 prieš 1 neigiančiųjų naudai. Kodėl taip galėjo būti? Politinės komunikacijos teorijos sunkiai gali padėti surasti tikslų ir taiklų atsakymą, mat tyrimai susikoncentruoja į demokratiją, kaip nekintančią konstantą, rinkimines kampanijas, medijų technologijų plėtrą ar globalizaciją. Aiškėja, kad dėsningą atsakymą gali pateikti naujas požiūris į politinės komunikacijos šaltinius: istorinių ryšių tarp medijų ir politikų įvertinimas ir jų priartinimas dabarčiai, taip pat sistemingos, klaidinančios demokratijos imitacijos supratimas, kiti svarbūs veiksniai, susiję su veikėjų interesais ir pasirinkimais. Šiame straipsnyje pateikiama esminė politinės komunikacijos teori-*

Received: 09/12/2024. Accepted: 01/05/2025

Copyright © 2024 Lukas Aluzas. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

nių teiginių kritika. Per šią kritiką išskyrus esminius veiksnius, komplikuojančius Rusijos grėsmės sampratą ir remiantis semiotine prieiga suformuojamas kompleksinis modelis, kuriame atsispindi politinės komunikacijos veikėjų požiūrio į Rusiją, kaip grėsmę, priežastingumas.

Reikšminiai žodžiai: Rusijos grėsmė, Lietuvos medijos, politikos mediatizacija, kritika.

A Critique of Political Communication Theory in Assessing the Concept of the Russian Threat in Lithuanian Media

Abstract. *Is Russia a threat to Lithuania and other countries in the region? Today, the answer to this question would more often be affirmative: Russia's endless cruel war against Ukraine and Russian political statements make it clear that Russia is determined to regain the territories it considers like 'its own, but currently lost'. However, 25 years ago, most politicians and journalists would have answered that the Russian threat does not exist, although Lithuania's historical experience during the Soviet occupation and in the course of liberation from it has shown that the imperialist sentiments of Russia have not disappeared, and that agreements with Russia can change in no time. For example, in a television debate show, three participants out of four deny the Russian threat while only one suggests the existence of this threat. Why? Political communication theories can hardly help us find an accurate and precise answer, since research focuses on democracy as an unchanging constant, election campaigns, the development of media technologies, or globalization. It becomes clear that a new approach to the sources of political communication can provide a consistent answer: an assessment of the historical connections between the media and politicians and their approximation to the present, as well as an understanding of the systematic misleading imitation of democracy, as well as other important factors related to the interests and choices of actors. This article presents a fundamental critique of theoretical statements of political communication. This critique excludes the essential factors complicating the perception of the Russian threat. A semiotic approach with these factors forms a complex model which reflects the causality of the attitude of political communication actors towards Russia as a threat.*

Keywords: *The threat from Russia, Lithuanian media, mediatization of politics, criticism.*

Įvadas

Siųsti vadinamąjį Rusijos karo laivą necenzūrine kryptimi¹ tapo kone įprastu ritualu Lietuvoje nuo 2022-ųjų, kai Rusija pradėjo plataus masto karą Ukrainoje. Pastarosios agresijos, kuri tebesitęsia, pradžia buvo šokas Vakarams, kurių politiniai lyderiai tikėjo, kad 2014 metais Rusijos sukeltą karą Ukrainoje bus galima užbaigti diplomatinio būdu, ir galutinis liudijimas, ypač Rusijos kaimynėms – tarp jų Lietuvai, kad Rusijos politiniai tikslai nėra baigtiniai ir kad padarius nuolaidų Kremliaus ambicijos nesumažėja. Vadinasi, Rusija gali deklaruoti, kad karo – nebūtinai konvencinio – nenori², bet į Lietuvą ir kitas XX amžiuje sovietų ar anksčiau Rusijos imperijos okupuotas bei vėliau nepriklausomybę atkūrusias valstybes žiūri kaip į prarastas kolonijas³. Nepaisant

¹ 2022 metų vasario 24 dieną, prasidėjus plataus masto Rusijos agresijai prieš Ukrainą, rusų karinio laivo įgulos nariai, artėdami prie Ukrainos pasieniečių saugomos Gyvačių salos, reikalavo ukrainiečių pasiduoti, tačiau rusai gavo necenzūrinį Ukrainos gynėjų atsakymą: *Русский военный корабль, иди на хуй!* Šis atsakymas Ukrainoje ir Baltijos šalyse tapo plačiai vartojama fraze viešojoje erdvėje, taip pat žiniasklaidoje, deklaruojančia požiūrį į Rusijos agresiją. Frazės atkartojimas medijose ir viešojoje erdvėje kuriam laikui tapo norma taip pat ir Lietuvoje. Pavyzdžiui, Valstybinės kalbos inspekcijos direktorius Audrius Valotka LNK televizijai pripažino, kad necenzūrinė frazė yra pilietinės pozicijos išraiška, o premjerė Ingrida Šimonytė teigė besidžiaugianti, kad jos ir inspekcijos vadovo pozicija šiuo atveju sutampa. In: *15min.* (2022, kovo 1). Kalbininkų leidimas rusų karinį laivą siųsti na*ui nudžiugino I.Šimonytę: manęs tai nei trikdo, nei glumina. Prieiga internetu: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/kalbininku-leidimas-rusu-karini-laiva-siusti-na-ui-nudziugino-i-simonyte-manes-tai-nei-trikdo-nei-glumina-56-1648228?utm_medium=copied

² „Manau, kad visi sveikai mąstantys žmonės, kurie realiai politika užsiima, supranta, kad kalbos apie Rusijos keliamą grėsmę, pavyzdžiui, Baltijos šalims – tai visiška nesąmonė. Ką mes, kariausime NATO? (...) Jūs tikrai norite pasakyti, kad mes ruošiamės užkariauti *Pribaltiką* naudodami branduolinį ginklą? Tai nesąmonė“, – teigė Vladimiras Putinas tarptautinei medijų kompanijai „Bloomberg“ 2016 metų rugsėjo 1 dieną. In: Администрация Президента России. (2016, rugsėjo 1). *Интервью международному информационному холдингу Bloomberg*. Prieiga internetu: <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/statements/52830>

³ Apie revizionistinę Rusijos politiką liudija vieša Vladimiro Putino retorika, kurioje aiškiai įvardijami potencialūs Rusijos prioritetai reguliuojant santykius su kaimyninėmis valstybėmis. „Senoji Rusia, Maskvos kunigaikštystė, Rusijos imperija, Sovietų

istorinės okupacijų patirties ir nevienareikšmiškų santykių su Rusija atkūrus Nepriklausomybę, Lietuvoje į Rusijos grėsmę bent pirmąjį dešimtmetį žiūrėta rezervuotai⁴, o tie, kas tą grėsmę akcentavo, likdavo vieniši ir nesuprasti. Tai įrodo politinės komunikacijos raida Lietuvoje ir jos šaltiniai. Situacija pamažu ėmė keistis tik 2013-aisiais, kai Valsybės saugumo departamentas pirmąkart Rusiją įvardijo kaip aktyviai į Lietuvos vidaus reikalus besikišančią grėsmingą Lietuvos nacionaliniam saugumui veikėją⁵, o Prezidentė Dalia Grybauskaitė įvardijo, kad

Sąjunga... Šiuolaikinė Rusija grąžina, įtvirtina ir didina savo suverenitetą kaip pasaulio jėga“, – XXV pasaulinio rusų susirinkimo dalyviams 2023 metais sakė Vladimiras Putinas. In: Администрация Президента России. (2023, lapkričio 28). *Пленарное заседание Всемирного русского народного собора*. Prieiga internetu: <http://kremlin.ru/events/president/news/72863> „Visų pirma, reikia pripažinti, kad Sovietų Sąjungos žlugimas buvo didžiausia geopolitinė šimtmečio katastrofa. Rusijos žmonėms tai tapo tikra drama“, – 2005 metais Federaliniam susirinkimui tvirtino V. Putinas. In: Администрация Президента России. (2005, balandžio 25). *Послание Федеральному Собранию Российской Федерации*. Prieiga internetu: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>

⁴ Rusijos grėsmės vertinimo rezervuotumą XXI amžiaus pradžioje rodo bent trys sluoksniai. Pirmas – visuomeninis: 2000 metų visuomenės apklausoje apie lietuvių požiūrį į tautas rusai gavo 4,91 balo įvertinimą iš 7 įmanomų balų; lyginant su požiūriu į rusus Lenkijoje, Vengrijoje ir Čekijoje, tai aukščiausias įvertinimas (lenkai rusus įvertino 3,75 balo, vengrai – 3,17 balo, čekai – 2,94 balo). Tyrimo rengėjai atskiria, kad lietuvių požiūris į tautą ir valstybę yra skirtingas – ankstesnėje apklausoje lietuviai Rusijos valstybę vertino priešingai: labiau kaip nepatikimą nei patikimą (pagal nurodytą 2000 metų liepos laikotarpį „Lietuvos ryte“ ir „Respublikoje“ nerasta detalesnės informacijos apie tokią apklausą ir jos rezultatus). In: Vertinimų skalėje – požiūris į kitas tautas. (2000, lapkričio 14). *Lietuvos rytas*, Nr. 267. Antras sluoksnis – politinis: išrinkus naują Seimą 2000 metais Tarpparlamentinių ryšių su Rusijos Federacija grupėje dirbti užsirašė daugiau nei 60 parlamentarų, kai praeitą kadenciją toje pat grupėje dirbo apie 10 politikų. In: Su Dūma draugaus pusė Seimo. (2000, lapkričio 24). *Lietuvos rytas*, Nr. 276. Trečias sluoksnis – ekonominis: artimu laikotarpiu – 2002 metų sausį ir vasarį – Lietuva į Rusiją eksportavo prekių už 342,7 mln. litų, kas sudarė 12,8 proc. nuo viso laikotarpio eksporto. Rusiją lenkė tik Didžioji Britanija – 374,5 mln. litų ir 14 proc. nuo viso laikotarpio eksporto. In: Ručinskas Dainius. (2002, balandžio 18). Lietuvos verslininkams atsiveria perspektyvi Maskvos rinka. *ELTA*

⁵ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento 2012 m. veiklos ataskaita visuomenei. (2013). 14–17 p. Prieiga internetu: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2017/03/Veiklos-ataskaita-2012.pdf>

Rusija, o konkrečiau jos subjektai – pavyzdžiui, valstybinė atominės energetikos korporacija „Rosatom“ – slaptais vizitais, paslaptiniais memorandumais ir pseudožaliųjų kuriamais filmukais bando sutrukdyti Lietuvai tapti energetškai nepriklausomai⁶.

Tačiau ir šiandien Lietuvos visuomenė dviprasmiškai vertina Rusijos keliamą grėsmę Lietuvai, nors Lietuvos ir kitų į Vakarų politinę orbitą pasukusių šalių atžvilgiu agresyvi, grėsminga Rusijos retorika toliau vartojama, tęsiasi Rusijos agresija prieš Ukrainą ir besąlyginė Lietuvos parama Ukrainai, taip pat išlieka aktuali istorinė lietuvių patirtis sovietų okupacijoje. „Demokratijos tvarumo barometro“ naujausi duomenys rodo savotišką nuomonių persidengimą: 76 procentai sutinka ar greičiau sutinka, kad Rusija kelia grėsmę Baltijos šalims, bet su kitu teiginiu, kad Lietuva yra per agresyvi Rusijos atžvilgiu, sutinka apie 40 procentų respondentų (Jastramskis, 2025). Tikėtina, kad tam įtakos turėjo ir tebeturi viešoji komunikacija politiniais klausimais ir toje komunikacijoje prasibraunančios idėjos, kad Rusija nėra grėsmė.

Literatūroje aptinkame darbų, kuriuose kalbama apie Rusijos grėsmingumo vertinimą viešojoje erdvėje. Tyrinėtos 2009, 2014, 2019 metų Prezidento rinkimų Lietuvoje kampanijos Rusijos ir jos grėsmės atspindėjimo kontekste (rinkimų programų dokumentuose ir debatų laidose); nepaisant 2008-ųjų Rusijos invazijos į Sakartvelą, 2009-aisiais kandidatai akcentavo pragmatiškų santykių su Rusija svarbą, o nuo 2014-ųjų, kai prasidėjo karas Rytų Ukrainoje, kandidatų retorika Rusijos atžvilgiu bendrai aštrėjo, nors tebebuvo girdimi siūlymai bendradarbiauti su Rusija (Skrebytė, 2023). 35 publikacijų apie 2017-ųjų pratybas „Zapad“ Estijos žiniasklaidoje ir jose cituojamų Rusijos pareigūnų analizėje išaiškintas konstruojamas baimės naratyvas iš Rusijos pusės (Ventsel ir kt., 2021). Latvijos žiniasklaidos naudojamų Rusijos apibūdinimų 2014-aisiais prasidėjusio karo Ukrainoje kontekste tyrime išsiaiškinta, kad pagrindinių šalies naujienų portalų naratyvas Rusijos atžvilgiu sutapo su oficialiąja valstybės pozicija, kad Rusija yra agresorė,

⁶ Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas. (2013, birželio 11). Prieiga internetu: <https://grybauskaite.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2013>

tačiau gėrio ir blogio dichotomija kuriama ne per Ukrainą, o per Vakarų ir Rusiją (Kleinberga, Vizgunova, 2019). Yra ir tokių darbų, kurie nagrinėjo priešingą procesą – Vakarų medijų vykdomą Rusijos demonizavimą. Iš 150 publikacijų trijuose britų leidiniuose analizės nustatyta, kad sankcijos Rusijai 2020 metais buvo viena dažniausių temų, o apie Rusiją dažniausiai rašoma sarkastiškai, su priekaištais arba kaip apie grėsmę – taip spauda nori įtaigiai skaitytojui pristatyti temas, bet kartu ir primeta savo nuomonę tikslinei auditorijai (Maevskiy, 2022). Vakarų pagrindinių medijų formuojamos moralinės panikos Rusijos grėsmės atžvilgiu tyrimas nustatė, kad Jungtinėse Valstijose, Jungtinėje Karalystėje ir Nyderlanduose Rusijos grėsmė kuriama nesilaikant žurnalistinių standartų, todėl apie grėsmę nebe informuojama, grėsmė tiesiog auginama: politikas identifikuoja grėsmę, žiniasklaida ją supaprastina, todėl grėsmė išdidinama ir reikalaujama kaltojo už grėsmę atsakyti, taigi Rusija tampa tiesiog atpirkimo ožiu (Simons, 2019). Minėti darbai daugiausiai atspindi trumpo laikotarpio (iki vieno metų) situacijas, o jeigu tyrimo laikotarpis ilgesnis, jis neapima sudėtingiausių metų, kai Lietuvos euroatlantinė integracija dar tik buvo planuojama. Pavyzdžiui, 2000 metai būtų geras atskaitos taškas, nuo kurio būtų galima pradėti aiškintis Rusijos grėsmės konstravimo ypatumus – V. Putino režimas kaip tik pradeda savo darbą ir stiprina pozicijas, o Lietuva ruošiasi narystei euroatlantinėse organizacijose, nors dar nėra kviečiama stoti.

Kad Rusijos agresija ir plataus masto politinio karo veikimo priemonės yra naujiena tai pačiai politinei komunikacijai, matome iš komplikotų teorinių veikalų, kuriuose menkai apčiuopiamos arba išvis neapčiuopiamos svarbios sąlygos vertinant politinės komunikacijos procesą Lietuvoje Rusijos grėsmės klausimu XX ir XXI amžių sandūroje, kai Rusiją užvaldo agresyvus ir grėsmingas Vladimiro Putino režimas: tai žurnalistikos (medijų) objektyvumo problema, kai manipuliuojama nuomonėmis ir pareiškimais, kuriuos išklausti lyg ir būtų privalu; politinės komunikacijos proceso dalyvių sąveikos ir istorinė patirtis; demokratijos imitavimas ir demokratiškumo suvokimas, kai pareiškimai ir politiniai tikslai sumaišomi.

Tyrimo tikslas – kritiškai įvertinti politinės komunikacijos teoriją ypatingo atvejo kontekste, per politinės komunikacijos kritiką nustatyti problemas ir veiksnius, kurie trukdo arba trukdė tinkamai įvertinti Rusijos grėsmės sampratą Lietuvos medijose ir sukurti politinės komunikacijos modelį, kuris tinkamai apibrėžtų aptariamas politinės komunikacijos aplinkybes.

Tiksliui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

1. Susisteminti XX amžiaus pabaigos–XXI amžiaus pradžios politinės komunikacijos šaltinius, kurie apibrėžtų dominuojantį požiūrį, kad esą Rusija Lietuvai nėra grėsmė (šaltinio kriterijai numatomi tokie: nacionalinės aprėpties žiniasklaidos priemonė, jos įtakingumas ar žiūrimumas, autoritetinių politikų dalyvavimas, tema apie Rusijos grėsmę);
2. Kritiškai analizuojant politinės komunikacijos teoriją išskirti Rusijos grėsmės sampratą komplikuojančius veiksnius;
3. Apjungiant semiotinę prasmų švytuoklės prieigą su politinės komunikacijos kritinėmis problemomis ir išskirtais veiksniais, pateikti teorinį modelį, kuris leistų analizuoti Rusijos grėsmės konstravimo dėsningumą.

„Signaluikai“ prieš „kraštutinį atvejį“

Istorinė politikos ir medijų raida rodo, kad XX ir XXI amžių sandūroje, Lietuvai artėjant prie narystės Europos Sąjungoje (ES) ir Šiaurės Atlanto sutarties organizacijoje (NATO) – taigi aiškiai apibrėžiant šalies pasirinkimą tarp Rytų geopolitinės orientacijos (Rusijos, Nepriklausomų Valstybių Sandraugos, Eurazijos Sąjungos ir kitų organizacijų, kurių formalus ar neformalus centras yra Maskva) ir Vakarų (ES ir NATO), Rusijos karinės, politinės ir ekonominės grėsmės egzistavimą Lietuvos politikų ir žurnalistų didžioji dalis vertino neigiamai. Tam įtakos turėjo tai, kad Vakarų politinis elitas tuo metu nematė Rusijos kaip grėsmės – tai, pavyzdžiui, liudija 1997 metų Rusijos ir NATO susitari-

mas dėl bendradarbiavimo⁷, bendras Rusijos ir NATO pareiškimas po 2001-ųjų rugsėjo 11-osios teroro akto Jungtinėse Valstijose, kuriame kalbama apie gilesnį bendradarbiavimą kovoje su terorizmu⁸, ir 2002 metais oficialiai įsteigta Rusijos ir NATO taryba⁹.

2001 metais gynybos atašė Berlyne pradėjęs dirbti Jonas Vytautas Žukas prisimena, kad vienos iš NATO partnerių Vokietijos atstovai tų pat metų spalį vykusiame susitikime nereagavo į deklaruojamą Lietuvos siekį kuo greičiau taip ES ir NATO nare, Nyderlandų pajėgų vadai pokalbiuose Lietuvos narystės NATO perspektyvų neminėdavo, o 2002 metų Miuncheno saugumo konferencijoje partneriai nebuvo optimistiški Lietuvos narystės NATO klausimu¹⁰. Iki 2001 metų Lietuvos kariuomenės brigadai „Geležinis vilkas“ vadovavęs J. V. Žukas nurodo: partneriai teikė ribotą karinę paramą vadovaudamiesi logika, kad išaugusi Lietuvos karinė galia sukeltų karą su Rusija¹¹. Kitaip tariant, Vakarų logika rėmėsi tuo, kad egzistencinę grėsmę keliančio priešo – Sovietų Sąjungos – nebeliko, o to priešo teisių paveldėtoja – Rusija – nusilpusi ir neturi intereso kariauti, todėl ir ginkluotis patiems Vakarams ar ginkluoti su Rusija besiribojančias valstybes nėra prasmės; toks žingsnis tik sukeltų karinę įtampą, kurios pati Rusija oficialiai nedemonstruoja.

Galimą Lietuvos narystę NATO pati Rusija vertino kritiškai: V. Putinas po susitikimą su V. Adamkumi Maskvoje 2001-aisiais aiškino, kad

⁷ Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France. (1997, gegužės 27). Prieiga internetu: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm

⁸ Заявление Россия-NATO. (2001, rugsėjo 13). Prieiga internetu: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/rso/1620043/

⁹ NATO-Russia Relations: A New Quality Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation. (2002, gegužės 28). Prieiga internetu: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19572.htm

¹⁰ Žukas Jonas Vytautas. (2023). *Be užuolankų*. Kaunas: Vox altera. 241–295 p.

¹¹ Vytauto Didžiojo karo muziejus. (2024). *Dokumentinis filmas „Lietuvos kelionė į NATO“*. Prieiga internetu: https://www.youtube.com/watch?v=_Wp42cb-iau0

Lietuvos narystė NATO saugumo nedidins¹². Ir pastaroji pozicija nebuvo nauja, o V. Putinas ir pats neslėpė klausinėjęs tiek NATO atstovų, tiek valstybių, siekiančių tapti NATO narėmis, atstovų, kodėl vyksta NATO plėtra¹³. Dar 2000-ųjų birželį Seimo Pirmininkas, Tėvynės sąjungos lyderis Vytautas Landsbergis oficialiame pareiškimе nurodė, kad Rusija gąsdina Vakarų, jog Lietuvos narystė NATO yra grėsminga, nors 1991–1992 metais ta pati Rusija sutiko, kad Lietuva turi laisvę tapti kolektyvinio saugumo organizacijų nare¹⁴. „Valdančioji Konservatorių partija ėmėsi kariauti su visais“, – vertindamas pareiškimą rašė dienraštis „Respublika“¹⁵, o „Lietuvos rytas“ pareiškė: „Taip pat neatrodo tik iš piršto laužti ir opozicijos priekaištai, kad V. Landsbergis griebiasi įprastos taktikos – Rusijos baubo“¹⁶. Redakciniuose straipsniuose didžiausi ir skaitomiausi šalies dienraščiai formavo nuomonę, kad Rusijos grėsmė yra vienos politinės jėgos konstruktas, todėl Rusijos grėsmė turi tik politinių kovų įrankio vertę.

Rusijos grėsmės ir jos apgaulingos politikos akcentavimas buvo sietinas ir su artėjančiais 2000 metų Seimo rinkimais – taigi konservatorių bandymu mobilizuoti susirūpinusių Lietuvos saugumu piliečių

¹² Sakalauskaitė Ramunė. (2001, kovo 31). Nėtikėtos V. Adamkaus liaupsės – V. Putinui. *Lietuvos rytas*, Nr. 75

¹³ „Aš savo laiku kalbėjau: kam jūs tai darote? Kur to prasmė? Dėl saugumo užtikrinimo? Jūs galvojate, kad kažkas užpuls. Tada gerai, pasirašykim dvišalį susitarimą dėl draugystės ir savitarpio pagalbos, taip pat ir karinės. Ir saugumas šių šalių bus užtikrintas“, – 2014 metais pasakojo V. Putinas. In: Администрация Президента России. (2014, balandžio 17). *Прямая линия с Владимиром Путиным*. Prieiga internetu: <http://kremlin.ru/events/president/news/20796>; <https://www.youtube.com/watch?v=5IE54L3Xpqc&t=579s> Pastebėtina, kad V. Putino minimi dvišaliai susitarimai dėl draugystės ir savitarpio pagalbos Kremlui naudojant spaudimą buvo pasirašomi 1939 metais tarp Sovietų Sąjungos ir Baltijos šalių, o Suomija, tokios sutarties nesutikusi pasirašyti, buvo tiesiogiai užpulta. Negana to, sutartis pasirašiusios valstybės 1940 metais Sovietų Sąjunga vis tiek okupavo nepaisydama savo įsipareigojimų, įtvirtintų sutartyse.

¹⁴ Pareiškimas dėl Rusijos vadovų požiūrio į Lietuvos narystę NATO. (2000, birželio 20): <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.103391>

¹⁵ Karas su visais. (2000, birželio 22). *Respublika*, Nr. 146

¹⁶ Laiko ženklai. (2000, birželio 22). *Lietuvos rytas*, Nr. 146

elektoratą. Konservatorių daugumos Seimas 2000-ųjų birželį priėmė įstatymą dėl sovietinės okupacijos žalos atlyginimo reikalavimų Rusijai¹⁷. Formaliai tai nebuvo vien rinkiminės kampanijos elementas, nes dokumentas paremtas 1992 metais vykusiu referendumu Lietuvos žmonių išreikšta valia, kad sovietų okupacijos žala turi būti atlyginta¹⁸. Parlamentarai, kurių pagrindą sudarė konservatoriai, įstatymą priėmė, tačiau Prezidentas Valdas Adamkus jo nepasirašė, bet ir negrąžino Seimui, todėl, pagal Konstituciją, įstatymas įsigaliojo pasirašius Seimo Pirmininkui Vytautui Landsbergiui. Šis įstatymas tapo dingstimi Rusijai įsikišti į Lietuvos politinio klausimo sprendimą. Rusijos diplomatai Vilniuje aiškino, kad tokio įstatymo negali traktuoti kaip Lietuvos politinės valios, nes jo nepasirašė valstybės prezidentas – būtent jis, ne Seimo Pirmininkas, yra atsakingas už valstybės užsienio politiką¹⁹.

Konservatoriams prarandant populiarumą tarp rinkėjų pirmiausia dėl valdančiųjų pozicijos valstybėje – todėl žurnalistai jų atžvilgiu buvo stipriai kritiški, taip pat dėl skilimų pačioje partijoje²⁰ ir dėl principingos pozicijos Rusijos atžvilgiu, opozicinės socialdemokratų, Demokratinės darbo partijos (buvusių komunistų) ir naujos politinės jėgos (pavyzdžiui, „Naujoji sąjunga“) matė perspektyvą konservatorių nuostatas neigti. Pastarųjų buvo artimos Prezidento nuomonei ir Vakarų

¹⁷ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl SSRS okupacijos žalos atlyginimo. (2000, birželio 13). Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.103905>

¹⁸ Nutarimas dėl 1992 m. birželio 14 d. referendume priimto Lietuvos Respublikos piliečių sprendimo. (1992, birželio 30). Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2210?jfwid=32wf6hiu>

¹⁹ Ulbinaitė Daiva. (2000, birželio 30). Rusija ignoruos Lietuvos Seimo priimtą sovietų okupacijos žalos atlyginimo įstatymą, nes Lietuvos Prezidento nuomonė kitokia nei Seimo, – pareiškė Rusijos vakar Vilniuje viešėjęs Rusijos užsienio reikalų viceministras Ivanas Sergejevas. *TV3 žinios*. Prieiga internetu: <https://www.youtube.com/watch?v=vGO7ixODM>

²⁰ 1999 metais iš partijos pasitraukė Laima Andrikienė, Vidmantas Žiemelis įsteigė Tėvynės liaudies partiją, tais pat metais premjeru tapęs Rolandas Paksas atsistatydino dėl nepritrimo parduoti Mažeikių naftą amerikiečių bendrovei „Williams“ ir tapo Liberalų sąjungos pirmininku, 2000 metais iki R. Pakso premjeru dirbęs Gediminas Vagnorius, pašalintas iš partijos, įsteigė Nuosaukiųjų konservatorių sąjungą.

lyderių pozicijai: Rusijos nereikia erzinti, jos keliamų grėsmių nereikia garsinti, o svarbiausia sureguliuoti santykius su Rusija, nes tai yra viena iš narystės ES ir NATO sąlygų. Taigi politinės komunikacijos šaltiniai atskleidžia sudėtingą politinį kontekstą, kur Rusijos grėsmė egzistuoja ir ji nėra nematoma, bet jos vertinimas tampa komplikuoatas – dėl Vakarų nusiteikimo bendradarbiauti su Rusija, taip pat ir Lietuvos politikų principinių rinkiminių tikslų. Straipsnio kontekste apsiribosime šios sudėtingos tendencijos iliustracija: dviejų istoriškai svarbiausių modernios Lietuvos politinių lyderių – V. Landsbergio, buvusio pirmosios demokratiškai išrinktos Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko²¹, ir buvusio okupuotosios Lietuvos komunistų partijos (LKP), kuri po nepriklausomybės atkūrimo pakeitė pavadinimą į Lietuvos demokratinę darbo partiją (LDDP), vadovo, Socialdemokratinės koalicijos lyderio Algirdo Brazausko²² – diskusiją Baltijos televizijos (BTV) debatų

²¹ Lietuvos konservatorijos profesorius, muzikologas, 1988 metais tapęs Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio seimo pirmininku. Būdamas Sąjūdžio lyderiu 1989 metų vasario 15 dieną, vykstant Sąjūdžio seimo sesijai Kaune, įgarsino atvirą siekį atkurti Lietuvos nepriklausomybę: „Sąjūdis žengia keliu į teisinį, ekonominį ir kultūrinį Lietuvos savarankiškumą, jos valstybinį suverenitetą, neapsiribodamas daliniais pasiekimais.“ In: Glinskis Leonas. (1989, vasario 15). Lietuvos Sąjūdis Kaune 1989-02-15. Prieiga internetu: <https://www.youtube.com/watch?v=4wKmoXpHeso>. 1990 metais, po pirmųjų demokratinų rinkimų į Lietuvos Aukščiausiąją Tarybą, tapo jos pirmininku ir paskelbė atkuriamą Lietuvos nepriklausomybę. 1993 metais tapo Tėvynės sąjungos, kuri yra Sąjūdžio politinės minties tęsėja, pirmininku, 1996–2000 metais buvo Seimo Pirmininkas.

²² Iki Sovietų Sąjungos komunistų partijai skelbiant *perestroiką*, A. M. Brazauskas dirbo Lietuvos komunistų partijos (LKP) Centro komiteto sekretoriumi energetikos klausimais. *Perestroikai* Lietuvoje prasidėjus, 1988 metais, tapo partijos CK pirmuoju sekretoriumi. 1989 metais, nubalsavus daugumai LKP narių, vadovavo nuo Sovietų Sąjungos komunistų partijos (SSKP) atsiskyrusiai nepriklausomai LKP, tačiau po atsiskyrimo vykdavo į vizitus Kremliuje ir aiškino apie ryšių su Sovietų Sąjunga išsaugojimą. Pavyzdžiui, 1990 metų kovo 7 dieną Lietuvos televizijai A. Brazauskas teigė, jog Lietuvos nepriklausomybė sukels ekonominių problemų, nes teks ieškoti, kaip gauti žemės ūkio produkcijos už milijardą rublių, kurią dabar Maskva garantuoja; dar vienas klausimas dėl Lietuvos sienų, nes Maskva gali laikyti 1939–1945 metais Lietuvai perleistas teritorijas kaip dovanas, kurias *pasitraukimo* atveju Sovietų Sąjunga gali atsiimti: „Aš jokių būdu negąsdinu tautos, neturiu tokio tikslo. Tik būtų labai nesąžininga, jeigu to nepasakyčiau žmonėms.“ In: Algirdo Brazausko interviu Lietuvos televizijai. (1990, kovo 8). *Lietuvos rytas*, Nr. 47

laidoje „Ringas“ 2000-ųjų spalį²³. Minima televizija atliepia pagrindinius politinės komunikacijos situacijai keliamus kriterijus: rodomų asmenų autoritetingumą, Rusijos grėsmės aptarimą, nacionalinę pačios televizijos aprėptį ir pakankamą jo žiūrimumą (televizija buvo viena iš keturių žiūrimiausių Lietuvoje).

Šios politinės figūros į dabartį – tą, kurioje diskutuoja – ateina su skirtinga istorine praeitimi, lemiančia jų nuostatas ir elgseną. V. Landsbergis ir A. Brazauskas dėl savo politinių pažiūrų, istorinės patirties skirtumų natūraliai negali turėti vienodo požiūrio Rusijos grėsmės klausimu, nes pirmasis valdžios okupacinėse struktūrose nedirbo, neturėjo ryšių su Sovietų Sąjungos komunistų partijos vadovybe ir įtakingais nariais, o kitas tuos ryšius turėjo. Diskusiją vedė BTV žinių vedėjas, žurnalistas Marius Jančius, 1999 metais interviu „Lietuvos ryto“ žurnalui „TV antena“ deklaravęs, kad nepriklauso jokiai partijai ir neturėtų priklausyti (jo žurnalistinė veikla prasidėjo komerciniame „Radiocentre“, BTV – jam antroji darbovietė)²⁴. Diskusija „Ringė“ plėtojama klausinėjant studijos svečiams žurnalistams, tarp jų – Andrius Kavaliauskas, „Radiocentro“ žinių redaktorius (pagal išsilavinimą – aktorius, 1994-aisiais pradėjęs dirbti diktoriaumi ir redaktoriaumi radijuje „Laisvoji banga“²⁵), Aušra Lėka – tuo metu dienraščio „Kauno

(11452) 1990 metų rudenį formaliai nuo Maskvos atsiskyrę komunistai pakeitė pavadinimą į Lietuvos demokratinę darbo partiją, kuri 2001 metų sausį susijungė su 1989 metais atkurta seniausia Lietuvos politine partija – Socialdemokratų partija. Nors pirmieji demokratiniai rinkimai jam asmeniškai buvo sėkmingi – jis laimėjo mandatą Kaišiadorių apygardoje, tačiau jo vedama LKP negavo daugumos balsų. 1992 metais tapo naujai išrinkto VI Seimo Pirmininku, 1993–1998 metais ėjo Prezidento pareigas.

²³ BTV. (2000, spalio 5). *Ringas*. Prieiga internetu: <https://www.youtube.com/watch?v=aaA40hVfVjo>

²⁴ Radzevičienė Laisvė. (1999, sausio 9–15). Trumposios žinios, pypkė ir ambicijos. TV antena, Nr. 1 (95)

²⁵ LRT. (2024, rugsėjo 26). *Be kaukių. Andrius Kavaliauskas: aktorystė niekur nedingo?* Prieiga internetu: https://www.lrt.lt/radioteka/irasas/2000362208/andrius-kavaliauskas-aktoryste-niekur-nedingo?srsId=AfmBOoqVCfOKjFuq2Z6H6xwNl5gQ4VOKf3Z-iQb3wWdhp5J8eL45l0j_&season=%2Fradioteka%2Flaida%2Fbe-kaukiu%2F2025

diena²⁶ vyriausioji redaktorė (1985–1999 metais korespondentė), Arūnas Brazauskas – tuo metu, nuo 1994 metų, ėjo dienraščio „Verslo žinios“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojo pareigas (1988–1989 metais dirbo kooperatyvuose, 1989–1990 metais – Vilniaus miesto plano komitete, nuo 1990 metų – Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsteigtame „Lietuvos aide“) ²⁷. Tai rodo diskusijos dalyvių politinių nuostatų istorinį pjūvį, kuris lemia dabarties nuostatas ir keliamus klausimus, kurie bus minimi šaltinyje.

Šios aplinkybės leidžia daryti prielaidą, kad V. Landsbergis yra buvusios komunistinės žiniasklaidos profesionalų, prisitaikiusių prie pasikeitusios aplinkos, nepasitenkinimo objektas. Tokią prielaidą sustiprina interviu toje pat „Baltijos televizijoje“ jau po Seimo rinkimų, kuriuose konservatoriai gavo mažiausiai mandatų²⁸. Žurnalistas Darius Lukoševičius²⁹ klausė V. Landsbergio apie karą su žiniasklaida: „Vos ne

²⁶ „Kauno diena“ pradėta leisti 1945 metais „Tarybų Lietuvos“ pavadinimu, nuo 1950 metų – „Kauno tiesos“ pavadinimu. Iki 1990 metų laikraštis buvo Lietuvos komunistų partijos Kauno miesto komiteto ir Kauno miesto liaudies deputatų tarybos organas. Dabartinis pavadinimas suteiktas 1992 metais. (Skučaitė Virginija. (2015, lapkričio 9). „Kauno dienos“ istorija: skaičiai ir faktai. Prieiga internetu: <https://kauno.diena.lt/naujienos/kaunas/miesto-pulsas/kauno-dienos-istorija-skaiciai-ir-faktai-719045>)

²⁷ Burneikienė Genovaitė, Dirvonaitė Dalia, Urbonas Juozapas Vytas (sudarytojai). (1997). *Arūnas Brazauskas*. Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius: Pradai. 71–72 p.

²⁸ Į Seimą 2000 metais išrinktų politikų sąrašas. Prieiga internetu: <https://www.vrk.lt/statiniai/puslapiai/n/rinkimai/20001008/ril.htm-13+4.htm>

²⁹ D. Lukoševičius nuo 1985 metų dirbo Lietuvos televizijoje, 1989 metais pradėjo rengti mažiau oficialią informacinę laidą „Vakaro žinios“. 1992 metų pavasarį, V. Landsbergiui dar vadovaujant Aukščiausiajai Tarybai, žurnalistas atleistas motyvuojant prasta darbo jo kokybe, tai žurnalistas iš dalies pripažino pats. In: Lukoševičius Darius. (1992, gegužės 15). Vakar – D. Lukoševičius, šiandien – „Krantai“, rytoj – kunigas Grigas?! *Respublika*, Nr. 94 (718) 1993 metais, kai po rinkimų Seimo daugumą turėjo buvusieji komunistai, o Prezidento pareigas jau ėjo buvęs komunistų pirmasis sekretorius A. Brazauskas, D. Lukoševičius grįžo į Lietuvos televiziją, jai kūrė pramoginę publicistinę laidą „NTV“. Interviu savaitraščiui „Kalba Vilnius“ žurnalistas aiškino, kad „prie anos vadovybės dirbti nebuvo įmanoma“. In: Baublienė, Violeta. (1993, balandžio 23–27). Pasityčiojimai su ausytėmis. *Kalba Vilnius*, Nr. 17. Tokios aplinkybės nebūtinai rodo D. Lukoševičiaus prielankumą politinėms jėgoms ar lyderiams, tačiau nurodo svarbias aplinkybes, kurios lemia žurnalisto nuostatas V. Landsbergio ir A. Brazausko atžvilgiu.

10 metų trunka karo stovis su žiniasklaida“. „Ji kuria tokį paveikslą, kad yra karas“, – atsakė V. Landsbergis³⁰. Okupuotosios Lietuvos žiniasklaida atkuriant Nepriklausomybę sugebėjo persiorientuoti įvertindama auditorijos poreikius, bet kartu išsaugodama esmines politinės komunikacijos nuostatas bei ryšius su buvusia politine valdžia (Vaišnys, 2020, p. 452–455). Iš dalies prielankumą savo valdytojams ir priešišumą *naujai valdžiai* lėmė vietinių komunistų deklaruojamas atvirumas ir pliuralizmas, o nauji politiniai lyderiai žiniasklaidai liko svetimi. Taigi šis dialogas yra indikacija, kad XX amžiaus pabaigos – XXI amžiaus pradžios Lietuvos žiniasklaida stovi ant buvusios komunistinės sistemos pamato, kuriame A. M. Brazauskas – vis dar „savas“, o V. Landsbergis – vis dar priešininkas. Tai reiškia, kad žurnalistai, net ir tapę formaliai nepriklausomi, komercinių struktūrų darbuotojai, tebėra prielankesni buvusiame aukščiausiam savo „viršininkui“ – A. M. Brazauskui (turint minty, kad Lietuvos KP Centro komitetas ir Lietuvos SSR ministrų taryba sudarė sąlygas privatizuoti propagandos ir agitacijos sistemai priklausiusias žiniasklaidos priemones arba iš komunistinės organizacijos lėšų steigti naujas (Vaišnys, 2023), o V. Landsbergio figūra, kaip svetima ir ne visai gerai pažinta, nėra patraukli, todėl karas – dėsninga santykių išraiška.

Taigi diskusijoje A. Lėka klausė V. Landsbergio, ar Lietuva įstos į NATO, jeigu aljanso keliama įstojimo sąlyga yra būtent santykių su Rusija suregulavimas, o pats V. Landsbergis gąsdina Rusijos grėsme. Konservatorių lyderis pažymėjo, kad Lietuva daug padarė dėl santykių normalizavimo. „Yra kai kurių negerų ženklų iš naujosios administracijos, mes ramiai žiūrim, kaip kas vystysis, bet neturim būt naivūs kokie vaikeliai, kurie nieko nemato“, – tikino konservatorių lyderis. V. Landsbergis teigė, kad apie Rusijos grėsmę vieni linkę atvirai kalbėti, o kiti linkę nutylėti. Politikas klausė savo konkurento, ką teks daryti, jeigu Rusija iškels gerų santykių sąlygą – narystės NATO ir Europos Sąjungoje tikslo atsisakymą?

³⁰ BTV. (2000, lapkričio 29). Žvilgsnis. Prieiga internetu: https://www.youtube.com/watch?v=H6ab5TtaQ_Q&t=2846s

A. M. Brazauskas pažymėjo, kad paminėta situacija yra hipotetinė, o jis yra realistas ir mano, kad Lietuva ir Rusija gali turėti abipusę saugumo, ekonominę ir kitokią naudą. „Kodėl mums reikia imt tokį krašutinį variantą?“ – V. Landsbergio klausė A. M. Brazauskas, taip retoriškai sumenkindamas Rusijos grėsmės klausimą kaip nerealų. Vėlesnė įvykių raida parodė, kad Rusija po dviejų dešimtmečių pateikė reikalavimą NATO atitraukti užsienio pajėgas iš valstybių, kurios aljanso narėmis tapo po 1997 metų gegužės 27 dienos³¹. Tai parodo, sutikdama su Lietuvos naryste NATO, Rusija neatsitraukė nuo tikslo tą narystę sumenkinti ar panaikinti.

Diskusiją Rusijos klausimu „Baltijos televizijoje“ toliau plėtojo žurnalistas A. Brazauskas: „Kadangi visos partijos žada siekti narystės NATO, deklaruoja sieksiančios narystės NATO, aš galiu ramia sąžine klausinėti, kam to reikia. Žurnalistui nacionaliniai tikslai nėra šventa karvė.“ Žurnalistas klausė, kuo skiriasi Rusijos kaimynė Suomija ir Lietuva, kad suomiai nemato reikalo tapti NATO nariais, o lietuviams tai būtina. V. Landsbergis, akcentuojantis Rusijos grėsmės klausimą, lieka vienišas ir turi oponuoti trims diskusijos dalyviams, kas verčia susimąstyti apie, viena vertus, natūralią tiesioginės diskusijos situaciją, jos nekontroliuojamumą, kita vertus – nelygią diskusiją ir auditorijai formuojamą bendrą nuomonę, kad Rusija grėsmės Lietuvai nekelia.

Konservatorių lyderis paaiškino žurnalistui, kad Suomija nebuvo sovietinė respublika, todėl natūraliai Rusija pretenzijų Suomijai neturi, o į sovietines respublikas – taigi Lietuvą – rusai žiūri kaip į prarastą grobį, ir toks požiūris „negeras“. V. Landsbergis atskleidžia apie riziką, kad ne tik Lietuvos narystė NATO gali tapti santykių kliūtimi, bet ir narystė Europos Sąjungoje – politikas cituoja *prieš dvi savaites* pasisakiusį Rusijos ambasadorių, kad Lietuvos narystė bendrijoje turės atitikti Rusijos interesus. „Tai yra signalai, kodėl mes jų turėtume nematyti? Mes turim turėti tvirtą poziciją, kad net pagąsdinus mes nesitrauksim“, – aiškino tuometis Seimo Pirmininkas.

³¹ Соглашение о мерах обеспечения безопасности Российской Федерации и государств-членов Организации Североатлантического договора. Проект. (2021, gruodžio 17). Prieiga internetu: https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790803/

A. M. Brazauskas retoriškai klausė apie simptomus, signalus, įvairaus pobūdžio pretenzijas, kurios kelia grėsmę Lietuvai. Kadenciją baigęs prezidentas lyg pamiršo V. Landsbergio paminėtą Rusijos ambasadorių ir pareiškė: „Aš, pavyzdžiui, turėjau nemažai reikalų būdamas prezidentu, aš niekad nepastebėjau šitokio dalyko. Ir aš nežinau, kuo jūs remiatės – kad kokie faktai būtų, oficialūs pareiškimai. Aš tik pastebėjau vieną dalyką: kad mes patys pradedam, iššaukiame tam tikrą reakciją ir pradedam skųstis.“

„Mes neturim su valstybe kalbėtis kaltinimo metodais. Paritetiniai pagrindai turi būti, turi būt derybos. Jeigu dėl sienos panašiai būtume derėjęsi, tai būtų iš vienos pusės sustatyti sienoj stulpai, kaip buvo su Estija“, – pridūrė A. M. Brazauskas, bet nepaminėjo, kad Rusija neskuoba pasiekto susitarimo dėl valstybinės sienos ratifikuoti, nors Lietuvos Seimas sienos sutartį ratifikavo dar 1999 metais³². Rusija sienų sutartį ratifikavo tik 2003 metais³³, praėjus 10 dienų po įvykusio referendumo Lietuvoje dėl narystės Europos Sąjungoje ir kai jau buvo žinoma, kad Lietuva taps NATO nare. Kitaip tariant, „kaltinimo metodų“ nebuvimas nepaspartino Lietuvos ir Rusijos susitarimo ratifikavimo Maskvoje dėl valstybinės sienos, o Kremlius, tikėtina, turėjo vilčių, kad Lietuvos piliečiai ir politinė vadovybė atmes Vakarų geopolitinę kryptį – tokiu atveju Lietuva neturėtų bent minimalių kolektyvinio saugumo garantijų. Istorijos ir sienų klausimas būtų toliau paliktas „atviras“, o jo neišsprendimas vėliau galėtų pasitarnauti didesniai politiniam spaudimui ar net kariniams veiksams.

Politinio dialogo iliustracija iš 2000 metų parodo, kad Rusijos grėsmės sampratos klausimas politinėje komunikacijoje buvo kompli-

³² Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos ratifikavimo įstatymas. (1999, spalio 19). Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.88703?jfwid=5wx6mx2di>

³³ Федеральный закон от 09.06.2003 N 72-ФЗ «О ратификации договора между Российской Федерацией и Литовской Республикой о Российско – Литовской государственной границе». (2003, gegužės 21). Prieiga internetu: <https://duma.consultant.ru/documents/755316>

kuotas. Faktinės aplinkybės rodė: Rusija nėra visiškai patenkinta, kad Lietuva tolsta nuo Rusijos įtakos sferos. Tačiau aplinkybes pamiršti skatino du esminiai dalykai: geopolitinė situacija, kai Vakarai nenori ir nepripažįsta Rusijos kaip grėsmės; įtakingų politikos ir medijų veikėjų nuostatos, nulemtos praeities. Šios aplinkybės sukuria aplinką, kurioje kalbėti apie Rusijos grėsmę tapo tam tikra prasme beprasmiška. Iš pažiūros nešališkai sukonstruotos laidos „Ringas“ ištrauka rodo, nuomonių santykis – 3 prieš 1 manančiųjų, kad Rusija nėra grėsmė, naudai. Viena vertus, būtų galima sakyti, kad tai natūrali situacija, parodanti vyraujančių požiūrių santykį. Kita vertus, debatų vedėjas neutralus ir tik skirsto laiką pasisakymams, kol du leidinių redaktoriai ir Algirdas Brazauskas nuteikia auditoriją, kad Rusijos grėsmė yra hiperbolizuojama, ir tik vienas Vytautas Landsbergis mėgina įgarsinti argumentus, kurių negalima pamiršti santykiuose su Rusija. Taip diskusijos ašis nukreipiama nuo realios grėsmės ir svarbių faktinių aplinkybių, kurios tą požiūrių balansą pakeistų ir gal nulemtų vėlesnius rinkėjų sprendimus, pavyzdžiui, Seimo rinkimuose. Ši situacija kelia klausimų apie politikos ir medijų santykį Lietuvoje, taip pat į konteksto suvokimą, ypač žvelgiant į ją iš dabartinių pozicijų, kai tapo akivaizdu, kad Rusija iš tikrųjų yra grėsmė.

Politinės komunikacijos trūkumai ieškant „signaliukų“

Politinės komunikacijos šaltinių iliustracija parodo, kaip įvertinus istorinį asmeninį ir visuotinį kontekstą, pirmiausia atsidengia vienas aktualiausių dėsnių: politinės komunikacijos procesui įtakos turi ne tik proceso dalyvių *dabarties* pozicija, bet ir jų pačių praeitis. Jörnas Rüsenas aiškina, kad praeities sudabartinimas sukuria kultūrinę orientaciją žmonių gyvenime, pasiremdamas praeities patirtimis jis atveria ateities perspektyvą (Rüsen, 2007, p. 192). Kitaip tariant, aptariamą *dabartį* mums gali paaiškinti **istorija**, kuri gali paaiškinti, kaip atsirado konkretūs veikėjai ir jų pozicijos, ir suteikti naujų įžvalgų apie politinę komunikaciją.

Nuo Nepriklausomybės atkūrimo praėjo dešimt metų, o visuomenė ir daugumos jos narių susivokimas dar nemažai priklausė nuo to, kas

buvo išgyventa sovietinėje okupacijoje, lėmusioje silpnėsenos ar stiprėsenos prorusiškas nuostatas. Taigi formuojame prielaidą: tie, kas dirbo okupuotosios Lietuvos medijų ir politikos struktūrose, yra labiau linkę nevertinti Rusijos grėsmės kaip aktualios (A. M. Brazauskas, A. Lėka ir A. Brazauskas); tie, kas buvo alternatyviose, oponuojančiose struktūrose okupacijos metais, Rusijos grėsmę vertina jautriau ir garsiau (V. Landsbergis); o tie, kas medijų ir politikos lauke atsirado po medijų ir politikos sistemos revoliucijos, negali Rusijos grėsmės klausimo nesureikšminti, nes neturi savų argumentų ir dėl to gali leisti diskusijai krypti į tą pusę, kuri pasirodys įtikinamesnė ar tiesiog masiškesnė.

Laida „Ringas“ nukreipia į viešąją diskusiją, intensyviai konstruojamą per medijų ir politikos sąveiką. XX amžiaus pabaigoje išryškėjo tokią sąveiką tyrinėjanti politikos mediatizacijos kryptis, kuri iki šiol vertinama nevienareikšmiškai: ir kaip teorija, ir kaip konceptas. Vienas reikšmingiausių šios krypties darbų yra Franko Essero ir Jespero Strömbäcko knyga „Politikos mediatizacija: suprantant Vakarų demokratijų transformaciją“, kurioje autoriai nurodo, kad politikos mediatizacija yra ilgalaikis procesas, kuriame įtaką daro politinė logika (santvarka – *polity*, politiniai sprendimai – *policy*, politinės galios reprezentacija – *politics*) besimainanti su medijų logika (medijų profesionalumo kriterijus, komercinės veiklos ir iš to išplaukiančių komercinių tikslų kriterijus, medijų technologijos kriterijus) (Esser, Strömbäck, 2014, p. 19–22). Jau apsibrėžėme, kad kiekviena sistema, kiekvienas reiškinyss turi savo istorines šaknis ir per tas šaknis suformuoja savo identitetą, tačiau nei politinėje logikoje, nei medijų logikoje nematome jokio ryšio su tuo, iš kur ateina abi logikos sistemos, kaip jų šaknys lemia jų *dabarties* poziciją.

F. Esseras ir J. Strömbäckas tęsia, kad įtampa tarp politinės ir medijų logikų nėra pastovi ir priklauso nuo konkrečios situacijos, taigi mediatizacija nėra vienkryptis procesas. Autoriai išveda dėsni, pagal kurį medijų logika įtakingiausia, kai klausimas yra apie politinę reprezentaciją, medijų įtakos mažėja, kai kalbama apie politinį sprendimą, o mažiausiai medijų logikos įtakos bus santvarkos klausimu (Esser, Strömbäck, 2014,

p. 19–22). Reikėtų sutikti su įtampos nepastovumo apibrėžimu ir įtakos kryptiškumu, tačiau grįždami prie Lietuvos politinės komunikacijos atvejo 2000-aisiais, matome, kad Rusijos grėsmės klausimas yra ne apie politinę reprezentaciją ar politinį sprendimą, o apie **santvarką**. Medijų logika „Ringo“ diskusijoje atsiskleidžia, kai medijos, besivadovaudamos profesionalumo ir iš to išplaukiančio aktualumo samprata, iškelia diskusiją apie grėsmę ir tuo pat metu reikšmingu santykiu tą grėsmę leidžia paneigti, vienam iš diskusijoje dalyvaujančių žurnalistų leidžiant pareikšti, kad šalies nacionaliniai interesai jam nėra šventa karvė (vadovaujamosi autoriteto principu – leidinio vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas gali abejoti nacionalinio saugumo interesais, o jaunas televizijos žurnalistas nesijaučia galintis nutraukti daugiau žurnalistikoje nuveikusių pašnekovą, todėl palieka diskusiją vystyti taip, kaip ją vystys jos dalyviai). Prielankumas vieno politiko pozicijai kitą politiką nuvertinant rodo indikacijas ir apie politinės ir medijų logikos susiliejimą, apie kurį tame pat veikale užsimena Jay G. Blumleris. Tik jis medijų ir valdžios susiliejimo požymius apibrėžia ne kaip esamas, o tik kaip **tikėtinas** mediatizacijos pasekmes: žurnalistų ir politikų ypatingą bendradarbiavimą; nuolatinės politikų reakcijas į įvykius; vyraujančią naujienų rėminimą; institucinių nesėkmių dramatišką vaizdavimą; politinio konflikto aštrinimą; žiniasklaidos trūkumus ir politikų taikstymąsi su jais (Esser, Strömbäck, 2014, p. 34–37). Susidaro tokia situacija, kai teorinis požiūris nukreipia į tikėtinius efektus, o realybėje tie efektai jau veikia, nes demokratinė politikos mediatizacija nėra visiškai įvykusi.

Žurnalistų ir politikų ypatingas bendradarbiavimas, dominuojantis naujienų rėminimas ir žiniasklaidos trūkumai bei taikstymasis su jais yra tie reiškiniai, kurie yra komunistinio medijų modelio reliktas ir gali trukdyti sąžiningai įvertinti Rusijos grėsmę Lietuvai 2000-aisiais. Kitaip tariant, ilgainiui buvusi komunistinė Lietuvos politinė komunikacija turi išsimeiatizuoti – buvusios sistemos žurnalistai turi pagaliau atlipti nuo savo buvusių valdytojų politikų, su kuriais nuolat tapatinosi. Tik po to įmanoma politikos mediatizacija jau kaip Vakarų demokratijos procesas. Teoretikai politikos mediatizaciją mato kaip nūdienos tendenci-

ją, bet nepastebi, kad šis reiškinys gali būti šiek tiek kitokia istorinio proceso replika – ir tai kelia papildomus, neaptariamus iššūkius politikos ir medijų santykiui ir to santykio turiniui suvokti. Taigi 2000-ųjų politikos mediatizaciją bus įmanoma suvokti tik tada, kai vertinsime ne pačią medijų pažangą ir jos poveikį masėms, o politikos ir medijų istorinį santykį ir bendradarbiavimą.

Jeigu politikai ir žurnalistai į politinę komunikaciją ateina iš aplinkos, kur politika ir medijos buvo viena kryptimi veikiantis tandemas ir nematė Rusijos grėsmės bei siekė kurti konstruktyvius santykius su Maskva, kad gautų iš to naudos, tai pasikeitus aplinkai ir aplinkybėms, politika ir medijos, nors ir prisitaiko prie naujų – šiuo atveju demokratinų – sąlygų, išlaiko buvusius ryšius ir nuostatas – norėdama to ar nenorėdama³⁴. Taigi, pavyzdžiui, A. Lėka, būdama ilgametė leidinio, kuris buvo LKP Kauno miesto komiteto organas, korespondentė ir redaktorė, toliau liko susitapatinusi su buvusio aukščiausiojo darbdavio pozicija, kad Rusija grėsmės Lietuvai nekelia ir negali kelti. Todėl natūraliai žurnalistė galimai net nenorėdama savo klausimu parodo savo nuostatų artimumą A. Brazauskui.

Ir tai nėra vienietinė buvusios medijų sistemos personalo susitapatinimo su politiniu personalu problema: pavyzdžiui, Lietuvos radijo ir televizijos komiteto (RTV) žurnalistai po 1990-ųjų vasarį vykusių Aukščiausiosios Tarybos (AT) rinkimų, kuriuose daugumą laimėjo komunistų oponentai – Sąjūdis, nesurado bendros kalbos su naujais išrinktaisiais, nes taikė tokius darbo metodus, kokie buvo iki rinkimų – aukštino LKP ir jos lyderį A. Brazauską. Televizijos laidoje „Panorama“ nuolat buvo pranešama, jog lietuviai masiškai pasirašo už tai, kad bū-

³⁴ Pavyzdžiui, nuo Lietuvos komjaunimo organizacijos 1990 metų pradžioje atsiskyręs ir deklaravęs savo nepriklausomumą dienraštis „Lietuvos rytas“ tuo pat metu neslėpė simpatijų Komunistų partijos lyderiui Algirdui Brazauskui, įvardindamas jį kaip „drąsų, garbingą, ramios išminties žmogų, galintį mūrui stoti už Lietuvos reikalus“. In: Ganusauskas Edmundas. (1990, sausio 16). Netikėtos permainos, *Lietuvos rytas*, Nr. 12 (11417). Žodžių apie A. Brazauską autorius E. Ganusauskas „Lietuvos ryte“ dirbo iki 2003 metų, o pats laikraštis „Lietuvos rytas“ iki šiol yra skaitomiausias. Tokia aplinkybė liudija apie senosios sistemos relikto integraciją į naująją sistemą.

tent A. Brazauskas būtų naujuoju Lietuvos lyderiu³⁵. Matydami televizijos prielankumą LKP, naujosios Sąjūdžio deputatai neleido RTV žurnalistei Vandai Preidytei su operatoriumi laisvai filmuoti atviro jų posėdžio – autorė nustebo dėl tokios sąjūdiečių laikysenos ir reportaže klausė, ar Sąjūdis užtikrins viešumą Aukščiausiojoje Taryboje³⁶. Jau prasidėjus Aukščiausiosios Tarybos darbui, kovo 12-ąją, žurnalistė Nijolė Steiblienė parengė siužetą apie tautiečių palaikymo laiškus A. Brazauskui komentuodama: „Pluoštų pluoštai“³⁷. Dėl to dauguma AT narių atvirai pareikalavo RTV pirmininko D. Šniuko atleidimo.³⁸ Tiek V. Preidytė, tiek N. Steiblienė po 1990 metų televizijoje dirbo toliau.

F. Esseras ir J. Strömbäckas išskiria keturias mediatizacijos dimensijas: pirmąją – kad žiniasklaida yra esminis informacijos šaltinis; antrąją – kad egzistuoja žiniasklaidos atsiskyrimas ir nepriklausomumas nuo kitų politinių ir socialinių institucijų; trečiąją – kad įvykiai gali būti atspindimi pagal žiniasklaidos logiką arba pagal politinę logiką; ketvirtąją – kad politiniai veikėjai gali vadovautis žiniasklaidos logika arba politine logika (Esser, Strömbäck, 2014, p. 14–19, 236–238).

³⁵ Pavyzdžiui, 1990 metų kovo 6 dieną „Panoramoje“ perskaitomas pranešimas apie laiškus ir telegramas, plaukiančias iš įvairiausių Lietuvos vietų į AT prezidiumą – esą visų autorių jaudina Lietuvos likimas ir ateitis, kurioje žymus vaidmuo teks demokratiškai išrinktos AT pirmininkui, o juo žmonės neva nori matyti A. Brazauską. In: *Informacinės laidos „Panorama“ tekstai*. LCVA, f, R-981, ap. 16, b. 3731, l. 137

³⁶ *Informacinės laidos „Panorama“ tekstai*. LCVA, f, R-981, ap. 16, b. 3731, l. 236

³⁷ *Informacinės laidos „Panorama“ tekstai*. LCVA, f, R-981, ap. 16, b. 3732, l. 21–22

³⁸ „Mes, grupė Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos deputatų, reiškiamo susirūpinimą padėti Radijo ir televizijos komitete, kurio veikla nedidina stabilumo ir rimties šiuo itin atsakingu Lietuvai laikotarpiu. Manytume, kad Radijo ir televizijos komitetui reikalingi naujai ir atsakingai mąstantys vadovai. Siūloma pakeisti dabartinį Lietuvos radijo ir televizijos komiteto pirmininką.“ Pasirašė 20 deputatų.“ <...> Deputatai A. Patackas, V. Terleckas, V. Žiemelis, Z. Vaišvila, A. Januška, A. Karoblis, A. Saudargas, V. Povilionis, A. Ambrazevičius, V. Jarmolenka, V. Katkus, A. Taurantas, E. Jarašiūnas, R. Astrauskas, (neperskaitau vienos pavardės), E. Gentvilas, S. Malkevičius, V. P. Plečkaitis, L. N. Rasimavičius, E. Zingeris“, – AT deputatė Kazimiera Danutė Prunskienė skaito deputatų kreipimąsi. In: *Septintojo posėdžio stenograma*. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba. (1990, kovo 13). Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251088>

Pirmoji mediatizacijos dimensija nėra absoliučiai klaidinga, tačiau sukuria iškreiptą informacijos cirkuliavimo politinėje komunikacijoje paveikslą: juk politikas be medijų informacijos turi savo informacijos aprūpinimo kanalus – patarėjus, specialistus, analitikus, kurie gali suteikti informaciją, kokios medijos neturi. Taip pat ir žurnalistas gali turėti informacijos, kurios neskelbia ar negali skelbti, bet ji daro įtaką jo darbo procesui ir metodams. Autoriai taip pat neatsako į klausimą, kur žurnalistų ir politikų asmeninių įsitikimų ir gyvenimo patirties įtaka politinėje komunikacijoje. Pastarojo aspekto ignoravimas veda į antrą klaidingą mediatizacijos dimensiją, kad medijos egzistuoja kaip nepriklausoma ir nuo visų atsiskyrusi struktūra, kas suponuoja tik medijų ir jų logikos dominantę, bet trečioji ir ketvirtoji mediatizacijos dimensijos nurodo, kad medijos ir politikai gali veikti ir pagal medijų logiką, ir pagal politinę logiką. Tokie teiginiai sukuria prielaidą apie autonomiškus politinės komunikacijos proceso veikėjus, kurie yra susiję, nes juos vienija įstatymai ir demokratija, tačiau jie neįsipareigoję vieni kitiems ir veikia kaip tik nori. Medijų atžvilgiu pamirštama **galios** dedamoji: įstatymo reguliavimas, viešai neprieinamos valstybinės svarbos institucijų informacijos teikimas yra tik politikos rankose – panašios galios neturi nei piliečiai, nei medijos. Galia neabejotinai susijusi ir su istoriniu asmeniniu santykiu.

Istorinio dėmens ignoravimas veda prie komplikuoūtų apibendrinimų apie politinę komunikaciją kaip apie sąlyginai universalią aplinką medijų ir politikos saveikai. Toks ydingas požiūris atsiskleidžia Danielio C. Hallino ir Paolo Mancinio veikale „Lyginant medijų sistemas. Trys medijų ir politikos sistemų modeliai“. Atliepdami jau išsivyravusią kritiką, kad Fredo S. Sieberto, Theodoro Petersono Wilbur Schrammo 1956 metais parengtos „Keturių spaudos teorijos“ paseno, autoriai vietoj autoritarinio, libertarinio, socialiai atsakingo ir sovietinio išskiria liberalųjį, demokratinį korporatistinį, poliarizuotąjį pliuralistinį modelius aiškindamiesi Ispanijos, Italijos, Graikijos, Jungtinės Karalystės, Jungtinių Valstijų, Norvegijos. Suomijos, Švedijos ir kitų šalių duomenimis apie medijas ir politiką. Autoriai mano, kad Baltijos šalims, Lenkijai, Čekijai,

Vengrijai būdingiausias demokratinis korporatistinis modelis su aukštais rodikliais masinių medijų vystymosi, politinio paralelizmo, medijų profesionalizacijos ir valstybės intervencijos klausimais (Hallin, Mancini, 2004, p. 21–45, 305). Vis dėlto vien faktas, kad pirma nustatomos Vakarų Europos ir Jungtinių Valstijų politinės komunikacijos aksiomos ir tik pagal jas nustatomi Vidurio ir Rytų Europos politinės komunikacijos dėsninukai, rodo, kad stinga požiūrio į unikalias politinės komunikacijos situacijas. Antra, istorijos ignoravimas lemia klaidingą įsitikinimą, kad kad ir kitos visuomenės tai kažkada pasieks, ką turi šimtametės demokratijos. Tačiau kad Jungtinės Valstijos susiformuotų prireikė pilietinio karo; tam, kad Lietuva atkurtų savo valstybingumą, Lietuva turėjo kovoti su invazinėmis (daugiausiai Rusijos) jėgomis, taikančiomis savitas, bet sistemingas, priemones.

Vienas iš tokių aspektų, kuris neaptariamas politinės komunikacijos literatūroje, tai Rusijos struktūrų ar veikėjų mezgami **ryšiai** su Lietuvos veikėjais, kurių rezultatas gali būti draugystė, pagarba, dėkingumas, dėl ko tų veikėjų požiūris į Rusijos grėsmę komplikuojamas. Richardas M. Perloffas politinės komunikacijos procesą apibrėžia kaip varžytuves dėl įtakos, kuriose dalyvauja politikai, medijos, visuomenė ir aktyvistai ar jų grupės (Perloff, 2025, p. 59–61). Toks požiūris yra ydingas tuo, kad menkai konkretizuoja aktyvistų kategoriją, kadangi ji nėra pastovi ir jų interesai yra skirtingi. Brianas McNairas anksčiau už R. M. Perloffą detalizavo „spaudimo grupių“ (angl. *pressure groups*) kategoriją, iš dalies galinčią konkretizuoti „aktyvistus“, tarp kurių patenka verslo sąjungos, lobistai, streiko ir socialiniai judėjimai, teroristai (McNair, 2017, p. 161–172). Tačiau tarp išvardytųjų nepastebime svarbios aplinkybės: verslo sąjungos, lobistai ir kiti gali veikti pagal savo įsitikinimus, bet turint mintyje, kad Rusija ieško ir išbando visus galimus skverbties metodus, būtina įvardyti tokius aktyvistus, kurie remiantis faktinėmis aplinkybėmis tikėtina ar iš tikrųjų turi ryšių su Rusijos struktūromis ir vykdo užslėptą skverbimą į Lietuvos vidaus procesus. Kitaip tariant, nebėra svarbi forma, svarbiau – turinys, ko siekia, pavyzdžiui, minėtoji verslo sąjunga. Tarptautinis žurnalistinis tyrimas išaiškino, kad Rusijos

tėvynainių teisių gynimo komitetas („Pravfondas“) finansavo įvairius teisininkus ir kitus veikėjus Lietuvoje, kurie rengė ieškinius prieš valstybę arba jau gindavo savo teisingumą teismuose, pavyzdžiui, Sausio 13-osios byloje³⁹. Jurijus Felštinskis ir Vladimiras Popovas įvardijo, kad Rusija kūrė ryšius papirkdama Čekijos, Italijos, Prancūzijos politikus ir verslininkus arba išlaikė ryšius su veikėjais, kurie iki Berlyno sienos griūties dirbo sovietinėse struktūrose arba su jomis bendradarbiavo, o po to advokatavo Rusijos nusikaltimams konkrečiose šalyse arba sumenkino jų reikšmę (Felštinskij, Popov, 2022, p. 354–363). B. McNairas, paminėjęs, kad Jungtinių Valstijų politikų ir pareigūnų susirašinėjimus atskleidęs Edwardas Snowdenas pabėgo į Rusiją (pilietybę gavo tik 2022 metais – jau po šio fakto aprašymo), šios aplinkybės, kaip sisteminio reiškinių, plačiau neplėtoja. Vienas iš pagrindinių argumentų yra tas, kad teigiant apie egzistuojančius ryšius, būtina turėti konkrečius faktus, o kartais ryšių klausimu faktinės aplinkybės ir duomenys nėra pakankami. Vienas iš stipriausiai trikdančių veiksnių yra strateginė maskuotė ir tai, kad agentūrinė veikla yra išcentruota, agentūros aparatas neretai veikia savarankiškai ir tik nujausdamas, ko gali prireikti aukščiausiajai Rusijos valdžiai (kadangi ji kontroliuoja vietinę informacijos sistemą, duoda suprasti, ko reikia) (Galeotti, 2021, p. 94–106).

Strateginė maskuotė susijusi ir su kitu Rusijos grėsmės sampratą komplikuojančiu veiksnium – **dezinformacija**. A. Vaišnys rašė, kad Rusijos propagandos praktika daro įtaką įprastam komunikacijos modeliui, nes tikrasis propagandos organizatorius virsta nematomu; tarptautinėje politikos propagandos praktikos yra taikomos, bet jų intensyvumas, intencijos priklauso nuo propagandą skleidžiančios valstybės intereso, tačiau Rusijos atvejis yra ypatingas, nes apima intensyvią Vakarų kritiką ir efektyvų neigiamos informacijos apie pačios Rusijos problemas menkinimą ir slopinimą. Dar labiau viską komplikuoja informacijos šal-

³⁹ Aušra Mindaugas, Makaraitytė Indrė. (2025, gegužės 21). *Tarptautinis tyrimas. Slapti dokumentai: kas Lietuvoje maitinami Kremliaus pinigais*. Prieiga internetu: <https://www.lrt.lt/naujienos/lrt-tyrimai/5/2568933/tarptautinis-tyrimas-slapti-dokumentai-kas-lietuvoje-maitinami-kremliaus-pinigais>

tinio išblaškymas, nes tiksliai jo nebeįmanoma įvardyti (Vaišnys, 2016, p. 17–21). Kitaip tariant, Rusijos propagandos praktika peržengia įprastų komunikacijos modelių ribas, o kadangi yra maskuota ir sunkiai atpažįstama, jos tyrimas – itin problemiškas, nors svarbus. B. McNairas mini, kad V. Putinas sistemingai ir Jungtinių Valstijų viešųjų ryšių bendrovių pagalba bandė sumenkinti savo, kaip KGB pareigūno ir valdžią savo rankose bet kokia kaina telkiančio politiko, ir Rusijos, kaip neprognozuojamos valstybės, įvaizdžius. Autorius paskirai įvardija, kaip Rusija lyg ir bando kištis į Vakarų politinę darbotvarę, kad joje būtų priimti Rusijai palankūs sprendimai (McNair, 2017, p. 54–56, 170–171, 204–205), bet savo išvardytus dalykus autorius kukliai pamini ir jų nesusieja, todėl Rusijos dezinformacijos ar informacinio karo pastangos lieka tinkamai neįvertintos. Net ir po 2022 metų Rusijos invazijos į Ukrainą, į rusiško tipo propagandos iššūkį neatkreipia dėmesio R. M. Perloffas. Jis dezinformaciją aptaria daugiausiai kaip vidaus politinių kovų priemonę, dažniausiai naudojamą socialiniuose tinkluose ir kurios šaltinis yra daugiausiai vidaus politinės jėgos, taigi jos ir atsakingos už skleidžiamą melagingą informaciją (Perloff, 2025, p. 49–59, 63–65). Kitaip tariant, Rusijos dezinformacinė veikla yra tokia intensyvi ir kartais sunkiai pastebima, kad jos poveikis politinei komunikacijai gali daryti įtaką sprendimams ir komunikacijai net nežinant, kad sprendimas ar tiesiog pozicija yra nulemta vartojamos klaidingos informacijos, ir todėl svarbu žinoti apie Rusijos dezinformacijos poveikį ne kaip apie vienetinį žmogišką melavimo aktą, bet kaip sisteminių ir sąmoningą veiksmą, kuris komplikuoja Rusijos grėsmės sampratą.

Medijos nepaisant komplikuojančių veiksnių turi siekti objektyviai parodyti konkrečią temą, tačiau problemiška yra tai, kad neegzistuoja universalios medijų funkcijos ir prievolės – demokratijoje tai natūralu, bet tai kelia probleminių tašką apie medijų **kompetencijas**. B. McNairas išvelgia penkias medijų funkcijas: stebėjimą ir auditorijos informavimą; edukaciją faktų svarbumo klausimu ir atsiribojimą; „viešosios nuomonės“ vystymą; „sarginio šuns“ funkciją; atvirumą politiniams požiūriams (McNair, 2017, p. 24–25). Cliffordas G. Christians, Theo-

doras Glasseris, Denis McQuailas, Kaarle Nordenstrengas ir Robertas A. White nurodė tokias penkias medijų funkcijas: informacijos užtikrinimą; komentarų užtikrinimą; naujienų įvairovės ir politinių idėjų sklaidos užtikrinimą; dvikrypčio kanalo tarp valdžios ir visuomenės užtikrinimas; „sarginio šuns“ funkcija (Christians ir kt., 2009, p. 30). Lyginant atskiras funkcijų sistemas galima pastebėti bendrų įvardijamų aspektų, tačiau akivaizdūs ir skirtumai: edukacija ir faktų svarba prieš naujienų įvairovę, „viešojo nuomone“ prieš dvikryptį kanalą tarp politikos ir visuomenės; stebėjimas, būtinas informuoti, prieš tiesiog informacijos užtikrinimą. Taigi požiūriai nevienodi ir neprisideda prie kompetencijų klausimo sprendimo.

Su kompetencijomis susijusi ir kita problema, adresuojama labiau medijoms. C. G. Christians, T. Glasseris, D. McQuailas, K. Nordens-trengas ir R. A. White kalba apie politikos nuosmukį ir žlungančias me-dijas – kitaip tariant politikos ir medijų degradaciją, taip pat abiejų gru-pių kompetencijų smukimą. Komercinė įtaka lemia, kad žurnalistikos standartai krenta (žinios svarba nelygu didelei auditorijai), žurnalistika žiūri į tai, kas svarbu žmogui (skandalai, sensacijos), politinės naujienos tampa aktualios tik varžytuvių, skandalų aspektu (ignoruojant diskusi-jas svarbiais klausimais) (Christians ir kt., 2009, p. 223). Tai reiškia, kad medijos yra linkusios žiūrėti **pragmatiškai** – rengti tokį turinį, koks ge-neruotų kuo platesnes auditorijas – taigi ir didesnę pelną, bet nebūtinai atitiktų aptariamų naujienų svarbą. Lygiai su tuo krenta medijų kompe-tencijos ir nurodytų medijų funkcijų atlikimas.

Apibendrinant visą skyriaus problematiką išskirtini tokie penki Ru-sijos grėsmę komplikuojantys veiksniai:

1. **Istorinė asmeninė patirtis** – išsilavinimas, mokymosi aplinka ir kontaktai, įgytos vertybės, gyvenimo praktika ir buitis. Labiausiai taikytina apie istorinę asmeninę sovietmečio patirtį: jos teigiamu-mas reiškia didesnę pritarimą grėsmės nebuvimui, neigiamumas – priešingai;
2. **Konkretūs ryšiai su Rusija ar jos režimo atstovais** – informaci-jos mainai, poreikiai ir jų tenkinimas. Ryšių su Rusijos pareigūnais,

verslininkais, politikais buvimas suponuoja didesnę tikimybę, kad asmuo nepripažins Rusijos grėsmės;

3. **Rusijos dezinformacija** – rusiškos kilmės informacijos šaltinių ir kanalų vartojimas, kurie skleidžia tik Rusijai palankią informaciją. Atsparumas dezinformacijai lemia didesnę tikimybę, kad Rusijos grėsmė bus pastebėta, o neatsparumas lems tos grėsmės neigimą.
4. **Pragmatizmas** – baimė išsišokti, bandymas prisitaikyti prie to, kas turi realią jėgą.
5. **Kompetencija** – profesionalių įgūdžių ir žinių turėjimas, informacijos valdymas ir balansas.

Šiandien politinė komunikacija pirmiausia ignoruoja istoriją. Istorijos ignoravimas atveda į ne vieną klaidingą išvadą apie skirtingas valstybes ir jose vykstančius politinės komunikacijos procesus. Politinė komunikacija tirama kaip nekintantis procesas, kurio aukščiausias taškas yra tai, kas vyksta Vakarų visuomenėse, todėl kitų regionų politinės komunikacijos procesai lieka tinkamai, su jiems svarbiu kontekstu, neaptarti. Matome, kad politinė komunikacija yra procesas, kuris yra daugiausia kuriamas per medijų ir politikos santykį, bet tos grupės matomos kaip savaime susiformavusios ir jų istorinė patirtis nerūpi bei nedaro įtakos konkrečiam *dabarties* diskursui. Politinė komunikacija teoriniu požiūriu yra demokratijos išraiška, bet nekeliamas klausimas, kiek demokratija yra reali, o kiek ji yra imituojama. Tai veda į kitus probleminius taškus, komplikuojančius Rusijos grėsmės sampratą – ryšius su Rusijos struktūromis, Rusijos dezinformacijos poveikį, akivaizdų medijų kompetencijos trūkumą ir pragmatizmą.

Naujo modelio paieškos

Žiniasklaida demokratijoje gali pasirinkti formuoti savo naratyvą ir vadovautis savo logika, kuri gali būti paveikta tos pačios skverbties iš pašalinių veikėjų, ypač kai laikomasi teisinio reguliavimo ir kitų formalių kriterijų. Pirmiausia indikacija, leidžianti manyti apie „ketvirtosios jėgos“ skverbti, yra žiniasklaidos turinys, kuriame galima atrasti naratyvų, prieštaraujančių valstybės strateginei kryptiai ir valstybės saugumui.

Semiotika medijų tyrimo aspektu padeda struktūruoti ir išaiškinti reikšmes, nes medijų turinyje gausu simbolių, suorganizuotų laike ir erdvėje, kurie perteikia idėją, sukuria įspūdį, išgauna prasmes per auditoriją (McQuail, Deuze, 2020, p. 388). Algirdas Julius Greimas sako, kad komunikacijos procese reikia priimti kalbinių vienetų pasikartojimo diskurse principą. Kalbiniai vienetai šiame kontekste yra ne tik gramatinės kategorijos ar klasės, bet ir semantinės kategorijos, sudarančios prasmės minimumą. Būtent tai sudaro žmogiškosios komunikacijos tyrimo reikšmę. A. J. Greimas laikosi pozicijos, kad patys sakiniai savaime dar nieko nereiškia, o visas diskursas generuojamas pirmiausia kaip minties suorganizavimas mąstant, sužadinant mintį ir tik vėliau jos išraišką sakinių pavidalu (Žukas, 1991, p. 63–64).

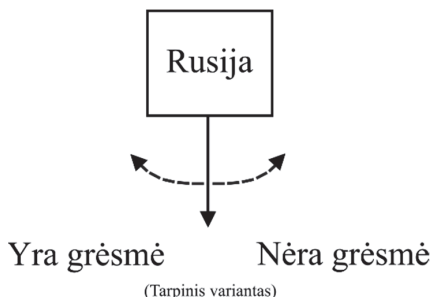
A. J. Greimo diskurso pamatas yra minties sužadinime ir jos suorganizavime – tai yra labai svarbu aiškinantis Rusijos grėsmės sampratos klausimą, bet minties sužadinimas ir organizavimas matomi kaip modelio „adresantas – adresatui“ išraiška: A klausia – B reaguoja ir atsako. Politinės komunikacijos tyrimas tuo negali apsiriboti, kadangi kalbame apie ypatingą santykį tarp veikėjų, kurie turi savo galią ir ją naudoja išmintingai: tarp siuntėjo, pranešimo ir gavėjo atsiranda organizatoriaus kategorija, ir tas organizatorius gali keisti siuntėjo ir gavėjo pozicijas, kad informacijos šaltinis būtų užmaskuotas, bet pati informacija galėtų pasklisti ir sukurti populiarį, bet klaidingą, su faktais nesusijusią, poziciją viešojoje erdvėje (Vaišnys, 2016, p. 21–23).

Kita vertus, A. J. Greimo požiūris, kad tekstas nėra vien tai, kas kuria diskursą, atveria galimybę ieškoti prasmių kūrimo šaltinių – kitaip tariant, priežastingumo. Struktūrinis požiūris į diskursą padeda atskleisti pozicijų priešpriešą ir išryškinti tų pozicijų turinį, ypatybes. Taigi remdamiesi A. J. Greimo semiotikos nuostatomis, galime suformuluoti aktualias straipsnio nuostatas. Diskursas „Rusija – grėsmė“ ir diskursas „Rusija nėra grėsmė“ neapsiriboja tik tarp kabučių nurodytomis sakinių konstrukcijomis. Straipsnyje nagrinėtas politinės komunikacijos pavyzdys rodo, kad abu diskursus vienija daug reikšminių struktūrų: iškalbingas pavyzdys su A. Brazausko „kraštutiniu atveju“ ir V. Landsbergio „si-

gnaliukais“. Dar plačiau diskursų reikšmių bankas atsiveria nagrinėjant žiniasklaidos turinį Rusijos grėsmės su ja susijusiomis temomis.

„ (...) KALTI RUSAI! Mūsų karinė doktrina: laimėti psichologinį karą, kad priešas pasiduotų be kovos“, – tokia leidinio „Respublika“ redaktoriaus Vito Tomkaus pozicija, išrašyta 2020 metais, galėtų būti tiesmukai suprasta kaip Rusijos grėsmės pastebėjimas ir įvardijimas, tačiau platesnis kontekstas, galų gale, publikacijos žanras atskleidžia tikrąją reikšmę: tai patyčios iš tų, kurie mato Rusijos grėsmę.⁴⁰

Darykime prielaidą, kad kiekvieno žurnalisto, kiekvienos redakcijos turinys kuria savo naratyvus. Taip būtų logiška manyti turint mintyje, kad Lietuva yra demokratinė valstybė. Ir tie įvairūs naratyvai susiklijuoja į naratyvų grupes arba diskursus. Diskursyvinio lygmens analizės tyrimas nurodo kaip tik susirasti figūrą ir stebėti, kaip ji išdėstoma figūratyvine take. Taip analizė įgauna vertę, nes įvertinama figūros dinamika ir pokyčiai (Giroud, Panier, 1991, p. 119–125).

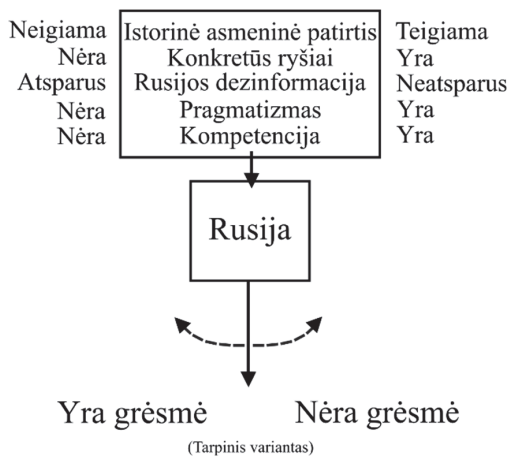
1 pav. Medijų kuriamų prasmų švytuoklės modelis. Sudaryta autoriaus

Taigi šiuo atveju turime figūrą „Rusija“, kurios reikšmės kryptis numatoma trimis kryptimis: egzistuojančios grėsmės, neegzistuojančios grėsmės ir tarpinio varianto. Tokį kryptiškumą lemia šiuo metu žinomi

⁴⁰ Tomkus Vitas. (2020, liepos 14). *Nida karui su rusais pasiruošusi! (2 dalis)*. Prieiga internetu: https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvos_politika/nida_karui_su_rusais_pasiruosusi_2_dalis/

sociologinių tyrimų duomenys. Esminis klausimas, kuris lemia Lietuvos vidaus ir užsienio politikos skirtumus, yra: ar Rusija yra grėsmė? Jei gu grėsmė – jai reikia ruoštis, valstybės prioritetas turi būti gynybai. Jei gu nėra grėsmė – valstybė gali labiau rūpintis socialiniais, ekonominiais klausimais. Neatmestinas tarpinis variantas: grėsmė ar ne, priklauso nuo mūsų, nuo situacijos, arba nei grėsmė, nei ne, bet tai susiveda į tarpinę poziciją be aiškaus įvardijimo. Viena vertus, toks modelis gali padėti atrasti, pavyzdžiui, vienos redakcijos propaguojamą naratyvą. Antra vertus, toks modelis gali padėti nustatyti bendrus sampratos kaitos pokyčius visuomenėje. Taigi prasmė gali būti viena, bet gali ir kisti. Tai prasmių cirkuliavimo modelis, kur pagrindinio objekto ir jo susiejamo apibūdinimo kryptis gali būti nepastovūs. Bet prasmės kryptiškumas indikuoja apie medijų funkcijos sutrikimą, jeigu laikomės pozicijos, kad medijos atlieka funkciją ir ją turi atlikti taip, kaip nurodyta ar tikimasi.

Prie prasmių švytuoklės dabar prijungiama penkių veiksmų grupė, kurios atitinkama reikšmė lemia atitinkamą poziciją: kairės pusės kriterijų variantai yra charakteringi kairėje pusėje įvardytai pozicijai ir atvirkščiai.

2 pav. Medijų kuriamų prasmių švytuoklės modelis. Sudaryta autoriaus

Aptartam politinės komunikacijos atvejui, pagal turimus duomenis, svarbiausias yra pirmasis kriterijus – istorinė asmeninė patirtis. Jeigu istorinė asmeninė patirtis buvo, vadinasi, labiau tikėtina, kad politikas ar žurnalistas Rusijos grėsmės neįvardys, ką ir parodo šios schemos modelis: asmenys, kurie buvo valdančiuosiuose organuose, dirbo valstybinės žiniasklaidos sistemoje, nemato Rusijos grėsmės, o tie, kurie neturi darbo valstybės aparate patirties, linkę Rusijos grėsmę pamatyti ir akcentuoti.

Išvados

Rusijos veiksmai ir retorika rodo, kad ši valstybė palaipsniui siekia susigrąžinti savo XX amžiuje turėtą įtakos sferą, o tai reiškia tiesioginę grėsmę Lietuvos valstybingumui. Kad tai realu, rodo Rusijos karas prieš Sakartvelą 2008 metais, Krymo aneksija ir karas Rytų Ukrainoje 2014 metais ir plataus masto oficialus karas prieš Ukrainą 2022 metais. Iš politiko gavęs atsakymą, kad Rusija nekelia grėsmės, žurnalistas šiandien tikriausiai nustebtų. Tačiau Vytauto Landsbergio ir Algirdo Brazausko debatai 2000-aisiais rodo, kad tada tektų nustebti, jeigu būtų kalbama, kad Rusijos grėsmė tikrai egzistuoja. Ir šiandien, ir prieš 25 metus Lietuva turėjo sudėtingą istorinę patirtį santykiuose su Rusija, tačiau politikai ir medijos ignoravo Rusijos grėsmės klausimą tol, kol jis netapo toks aštrus, koks yra šiandien. Rusijos grėsmę Lietuvos medijos redukavo iki „konservatorių karo su visais lygmens“, o politikai reikalavo geranoriškai derėtis su Rusija, nepasakydami, kad sutarčių pati Rusija nemėgsta laikytis. Nors mokslas imasi nagrinėti Rusijos įvaizdžius, retoriką, bet kol kas nėra mokslinių darbų, kurie mėgintų aptarti gilumines tokių procesų priežastis ir patį Rusijos grėsmės sampratos konstravimą strateginiame lygmenyje ilguoju, mažiausiai dviejų dešimtmečių, laikotarpiu. Tokiam tyrimui būtina ieškoti unikalaus teorinio pagrindo, kuris tinkamai atlieptų problematiką, kurios pagrindas – politinė komunikacija. Tačiau Vakarų politinės komunikacijos teoretikai, siekdami tyrimų lauką išlaikyti aktualų besikeičiančiose socialinėse aplinkose ir jį naujindami, primiršta apie praeities svarbą politinės komunikacijos raidai.

Tai pirmoji problema, komplikuojanti supratimą apie esamas politinės komunikacijos ydas ir jų priežastis – tas pat galioja ir Rusijos grėsmės sampratai, kai esant Rusijos grėsmei, ji neigiama ar slopinama. Istorinių ryšių ignoravimas lemia ir kitą problemą, kai nebeįmanoma iš teorijos pusės tinkamai suprasti ne Vakarų Europos, Jungtinių Valstijų politinės komunikacijos proceso, laikantis pozicijos, kad minėtų šalių demokratijos lygis yra etalonas, kurį kada nors visos dabar palyginti naujos demokratijos pasieks. Tačiau unikali buvusi komunistinė medijų sistema, ant kurios susiformavo šiuolaikinės Lietuvos politinės komunikacijos sistemos pamatai, paliko savo žymes Lietuvos politinėje komunikacijoje, joje atsidenigia sudėtingi ryšiai, lemiantys dabarties pasirinkimus. Ilgą laiką politikoje dominavo senieji lyderiai ir jiems dirbė, nors formaliai nepriklausomi, žurnalistai. Žinant Lietuvos ir Rusijos santykių raidą, kurioje demonstruojama Rusijos galia ir skverbti, reikalingas aptarti ir ryšių su Rusijos struktūromis, taip pat Rusijos dezinformacijos aspektas. Tačiau politinės komunikacijos teoretikai tokių ryšių neaptaria, nes tam trūksta faktinių duomenų, o dezinformacinė veikla minima fragmentiškai, dažniausiai ją siejant su pavieniais atvejais. Vis dėlto tai sisteminga Rusijos veikla siekiant išlaikyti kiek įmanoma daugiau įtakos kadaise valdytose valstybėse – taip pat ir Lietuvoje. Ta įtaka skverbiasi ir giliau į Vakarus, bet ji nėra tokia aktuali kaip Lietuvai. Rusijos elgsenos perspektyva rodo augančias Kremliaus ambicijas, tad aiškintis, kaip iš tikrųjų buvo konstruojama Rusijos grėsmės samprata tampa svarbu ir Vakarų teoretikams. Ketvirtasis veiksnys – medijų kompetencija, kurios problema išryškėja per laisvę įvairiai suprasti medijų prievoles ir funkcijas, tačiau ši laisvė ir negali būti apribota, nors išugdo ir dar vieną Rusijos grėsmę komplikuojantį veiksnį – pragmatizmą. Taigi istorinė asmeninė patirtis, ryšiai su Rusija, Rusijos dezinformacija, kompetencija ir pragmatizmas yra Rusijos grėsmę komplikuojantys veiksniai, kurie sujungti su semiotine prieiga – Rusijos grėsmės sampratos švytuokle – sudaro naują modelį, kuris galėtų padėti objektyviai įvertinti Rusijos grėsmės sampratos kūrimą ir 2000 metais, ir 2025 metais, leistų palyginti, kokie veiksniai susilpnėjo, kokie veiksniai išliko stipriausi.

Literatūra

Burda Robin, Bundžíková Veronika. (2025). Tailoring Narratives on War in Ukraine: Cross-national Study of Sputnik News. In: *Nationalities Papers* (2025).

Esser Frank, Strömbäck Jesper. (2014). *Mediatization of Politics: Understanding the Transformation of Western Democracies*. London: Palgrave Macmillan.

Felštinskij Jurij, Popov Vladimir. (2022). *Nuo raudonojo teroro iki mafijinės valstybės. Rusijos specialiųjų tarnybų kova dėl pasaulinio viešpatavimo 1917–2036 m.* Vilnius: Briedis.

Galeotti Mark. (2021). *Rusijos politinis karas. Peržengiant hibridinio karo ribas*. Vilnius: Briedis.

Giroud Jean-Claude, Panier Louis. (1991). *Semiotika: diskurso analizės teorija*. Vertė Saulius Žukas. In: Baltos lankos, Vilnius.

Hallin Daniel C., Mancini Paolo. (2004). *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge University Press.

Kleinberga Vineta and Vizgunova Elizabete. (2020). Strategic Alignment: Latvian Media Narratives on Russia in the Context of Post-Maidan Ukraine. In: *New Zealand Slavonic Journal*, 2019-2020, Vol. 53/54, special issue: 30 Years after the Breakup of the USSR: Russia and Post-Soviet Europe, Narratives and Perceptions (2019-2020), pp. 19–44

Maevskiy Vladimir M. Implicit Speech Aggression in the Texts of the Contemporary British Mass Media. In: *Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 2. Yazykoznanie* [Science Journal of Volgograd State University. Linguistics], 2022, vol. 21, no. 4, pp. 111–122.

McNair Brian. (2017). *An Introduction to a Political Communication. Sixth Edition*. London: Routledge.

McQuail Dennis; Deuze Mark. (2020). *McQuail's Media & Mass Communication Theory. Seventh Edition*. London: Sage.

Perloff Richard M. (2025). *The Dynamics of Political Communication. 4th edition*. New York: Routledge.

Rūsen Jörn. (2007). *Istorika*. Vilnius: Margi raštai.

Simons Greg. (2019). The Anatomy of a Moral Panic: Western Mainstream Media's Russia Scapegoat. In: *Changing Societies & Personalities*, 2019 Vol. 3, No. 3, p. 189–206

Skrebytė Lauryna. (2023). 2009 m., 2014 m. ir 2019 m. Lietuvos Respublikos prezidento rinkimai: Rusija ir jos grėsmės atspindžiai rinkimų kampani-

jose. In: *Viešojo politika ir administravimas/Public Policy and Administration* 2023, T 22, Nr. 3/2023, Vol. 22, Nr. 3, p. 278-295

Vaišnys Andrius. (2016). Rusijos propagandos praktika daro įtaką teoriniam komunikacijos modeliui. In: *Informacijos mokslai*, 76.

Vaišnys Andrius. (2020). *Žurnalistikos potvynis. Lietuvos žiniasklaidos sistemos kaita 1986–1990*. Vilnius: Vaga.

Vaišnys Andrius. (2023). Kai kurie informacinės politikos bruožai 1990–1992 m. periodinės žiniasklaidos aspektu. In: *Istorija*. Vytauto Didžiojo universitetas. 2022 (2023), t. 128, Nr. 4, p. 79–122.

Ventsel Andreas, Hansson Sten, Madisson Mari-Liis, Sazonov Vladimir. (2021). Discourse of fear in strategic narratives: The case of Russia's Zapad war games. In: *Media, War & Conflict* 2021, Vol. 14(1), 21–39

Žukas Saulius (sudarytojas). (1991). *Algirdas Julius Greimas. Iš arti ir iš toli*. Literatūra, kultūra grožis. Vilnius: Vaga.

Šaltiniai

15min. (2022, kovo 1). Kalbininkų leidimas rusų karinių laivų siųsti na*ui nudžiugino I.Šimonytę: manęs tai nei trikdo, nei glumina. Prieiga internetu: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/kalbininku-leidimas-rusukarini-laiva-siusti-na-ui-nudziugino-i-simonyte-manes-tai-nei-trikdo-nei-glumina-56-1648228?utm_medium=copied

15min. (2010, lapkričio 20). NATO sutiko kurti visą Europą apimančią priešraketinės gynybos sistemą Prieiga internetu: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/nato-sutiko-kurti-visa-europa-apimancia-priesraketines-gynybos-sistema-57-125255>

Aušra Mindaugas, Makaraitytė Indrė. (2025, gegužės 21). Tarptautinis tyrimas. Slapti dokumentai: kas Lietuvoje maitinami Kremliaus pinigais. Prieiga internetu: <https://www.lrt.lt/naujienos/lrt-tyrimai/5/2568933/tarptautinis-tyrimas-slapti-dokumentai-kas-lietuvoje-maitinami-kremliaus-pinigais>

Baublienė, Violeta. (1993, balandžio 23–27). Pasityčiojimai su ausytėmis. *Kalba* Vilnius, Nr. 17

BNS. (2010, vasario 11). Istorinis Grybauskaitės ir Putino susitikimas Helsinkyje. Alfa.lt. Prieiga internetu: <https://www.alfa.lt/straipsnis/10314765/istorinis-grybauskaite-ir-putino-susitikimas-helsinkyje-papildyta/>

BTV. (2000, spalio 5). *Ringas*. Prieiga internetu: <https://www.youtube.com/watch?v=aaA40hVfVjo>

BTV. (2000, lapkričio 29). *Žvilgsnis*. Prieiga internetu: https://www.youtube.com/watch?v=H6ab5Ttaq_Q&t=2846s

Burneikienė Genovaitė, Dirvonaitė Dalia, Urbonas Juozapas Vytas (sudarytojai). (1997). *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius: Pradai.

ELTA. (2024, balandžio 28). Su Kremliaus kontroliuojama žiniasklaida bendravusiam advokatui R. Burdai nepavyko nugincyti VSD išvados apie keliamą grėsmę Lietuvai. Prieiga internetu: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2024/04/28/news/su-kremliaus-kontroliuojama-ziniasklaida-bendravusiam-advokatui-r-burdai-nepavyko-nugincyti-vsd-issvados-apie-keliama-gresme-31616891>

Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France. (1997, gegužės 27). Prieiga internetu: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm

Ganusauskas Edmundas. (1990, sausio 16). Netikėtos permainos, *Lietuvos rytas*, Nr. 12 (11417)

Garbačiauskaitė-Budrienė Monika. (2017, rugsėjo 10). D. Grybauskaitė: nuo pat pirmo susitikimo su V. Putinu gavau Rusijos reikalavimų sąrašą. Delfi. Prieiga internetu: <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/d-grybauskaitė-nuo-pat-pirmo-susitikimo-su-v-putinu-gavau-rusijos-reikalavimu-sarasa-75646337>

Glinskis Leonas. (1989, vasario 15). Lietuvos Sąjūdis Kaune 1989-02-15. Prieiga internetu: <https://www.youtube.com/watch?v=4wKmoXpHeso>

Informacinės laidos „Panorama“ tekstai. LCVA, f, R-981, ap. 16, b. 3731, 3732

Jastramskis Mažvydas. (2025). *Demokratijos tvarumo barometras 2024*. Vilnius: Geopolitikos ir saugumo studijų centras. Prieiga internetu: <https://www.gssc.lt/wp-content/uploads/2025/01/Demokratijos-tvarumo-barometras-2024.pdf>

Karas su visais. (2000, birželio 22). In: *Respublika*, Nr. 146

Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento 2012 m. veiklos ataskaita visuomenei. (2013). 14–17 p. Prieiga internetu: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2017/03/Veiklos-ataskaita-2012.pdf>

Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas. (2013, birželio 11). Prieiga internetu: <https://grybauskaite.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2013>

Lukoševičius Darius. (1992, gegužės 15). Vakar – D. Lukoševičius, šian dien – „Krantai“, rytoj – kunigas Grigas?! In: *Respublika*, Nr. 94 (718)

LRT. (2019, lapkričio 12). Istorijos detektyvai. Kaip Putinas reagavo į Lietuvos norą įstoti į NATO? Prieiga internetu: https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1115095/istorijos-detektyvai-kaip-putinas-reagavo-i-lietuvos-nora-istoti-i-nato?srltid=AfmBOoqi4YJtqSbs8xfD5Ct9Y_U_Y_1d4VnVVpnr1I7IU93uwchAD6nU

Lietuvos Respublikos Seimas. (2000, birželio 20). Pareiškimas dėl Rusijos vadovų požiūrio į Lietuvos narystę NATO. Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.103391>

Laiko ženklai. (2000, birželio 22). In: *Lietuvos rytas*, Nr. 146

Lietuvos Respublikos Seimas. (2000, birželio 13). Lietuvos Respublikos įstatymas dėl SSRS okupacijos žalos atlyginimo. Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.103905>

Lietuvos Respublikos Seimas. (1992, birželio 30). Nutarimas dėl 1992 m. birželio 14 d. referendume priimto Lietuvos Respublikos piliečių sprendimo. Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2210?jfwid=32wf6hiu>

Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos ratifikavimo įstatymas. (1999, spalio 19). Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.88703?jfwid=5wx6mx2di>

LRT. (2024, rugsėjo 26). Be kaukių. Andrius Kavaliauskas: aktorystė niekur nedingo? Prieiga internetu: https://www.lrt.lt/radioteka/irasas/2000362208/andrius-kavaliauskas-aktoryste-niekur-nedingo?srltid=AfmBOoqVCfOKjFuq2Z26H6xwNl5gQ4VOKf3Z-iQb3wWdhp5J8eL45l0j_&season=%2Fradioteka%2Flaida%2Fbe-kaukiu%2F2025

NATO-Russia Relations: A New Quality Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation. (2002, gegužės 28). Prieiga internetu: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19572.htm

Prieiga internetu: https://www.vrk.lt/kandidatai-kandidatu-sarasai-2024-sei?srcUrl=/rinkimai/1544/rnk1870/kandidatai/KandidatasAnketa_rkndId-2435951.html

Ručinskas Dainius. (2002, balandžio 18). Lietuvos verslininkams atsiveria perspektyvi Maskvos rinka. *ELTA*

Radzevičienė Laisvė. (1999, sausio 9–15). Trumposios žinios, pypkė ir ambicijos. In: *TV antena*, Nr. 1 (95)

Skučaitė Virginija. (2015, lapkričio 9). „Kauno dienos“ istorija: skaičiai ir faktai. *Kauno diena*. Prieiga internetu: <https://kauno.diena.lt/naujienos/kaunas/miesto-pulsas/kauno-dienos-istorija-skaiciai-ir-faktai-719045>)

Septintojo posėdžio stenograma. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, 1990 03 13. Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251088>

Su Dūma draugaus pusė Seimo. (2000, lapkričio 24). *Lietuvos rytas*, Nr. 276.

Steniulienė Ingrida. (2025, sausio 22). Šnipinėjimu Rusijai kaltinamas Manovas prašo paleisti jį iš suėmimo. ELTA. Nuoroda internetu: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2467504/snipinejimu-rusijai-kaltinamas-manovas-praso-paleisti-ji-is-suemimo?srsltid=AfmBOopSn2O5H2KvVIRX0mUb3DUP4448JaTGYNVRqLHK-hZtKQrFFkx>

Tomkus Vitas. (2020, liepos 14). Nida karui su rusais pasiruošusi! (2 dalis). Prieiga internetu: https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvos_politika/nida_karui_su_rusais_pasiruosusi_2_dalis/

Ulbinaitė Daiva. (2000, birželio 30). Rusija ignoruos Lietuvos Seimo priimtą sovietų okupacijos žalos atlyginimo įstatymą, nes Lietuvos Prezidento nuomonė kitokia nei Seimo, – pareiškė Rusijos vakar Vilniuje viešėjęs Rusijos užsienio reikalų viceministras Ivanas Sergejevas. *TV3 žinios*. Prieiga internetu: <https://www.youtube.com/watch?v=-vGO7ixODM>

Vertinimų skalėje – požiūris į kitas tautas. (2000, lapkričio 14). *Lietuvos rytas*, Nr. 267.

Visuomenės informavimo įstatymas. Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29884?jfwid=u4c40xrd0>

Vyriausioji rinkimų komisija. (2000). Į Seimą 2000 metais išrinktų politikų sąrašas. Prieiga internetu: <https://www.vrk.lt/statiniai/puslapiai/n/rinkimai/20001008/ril.htm-13+4.htm>

Vytauto Didžiojo karo muziejus. (2024). Dokumentinis filmas „Lietuvos kelionė į NATO“. Prieiga internetu: https://www.youtube.com/watch?v=_Wp42cb-ju0

Žukas Jonas Vytautas. (2023). *Be užuolankų*. Kaunas: Vox altera.

Администрация Президента России. (2016, rugsėjo 1). Интервью международному информационному холдингу Bloomberg. Prieiga internetu: <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/statements/52830>

Администрация Президента России. (2023, lapkričio 28). Пленарное заседание Всемирного русского народного собора. Prieiga internetu: <http://kremlin.ru/events/president/news/72863>

Администрация Президента России. (2005, balandžio 25). Послание Федеральному Собранию Российской Федерации. Prieiga internetu: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>

Администрация Президента России. (2007, vasario 10). Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности. Prieiga internetu: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>

Администрация Президента России. (2014, balandžio 17). Прямая линия с Владимиром Путиным. Prieiga internetu: <http://kremlin.ru/events/president/news/20796>; <https://www.youtube.com/watch?v=5IE54L3Xpqc&t=579s>

Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации. (2003, gegužės 21). Федеральный закон от 09.06.2003 N 72-ФЗ «О ратификации договора между Российской Федерацией и Литовской Республикой о Российско–Литовской государственной границе». Prieiga internetu: <https://duma.consultant.ru/documents/755316>

Соглашение о мерах обеспечения безопасности Российской Федерации и государств-членов Организации Североатлантического договора. Проект. (2021, gruodžio 17). Prieiga internetu: https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790803/

Заявление Россия-Нато. (2001, rugsėjo 13). Prieiga internetu: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/rso/1620043/